

Je eigen rechtszaak als publieke zaak

Over mogelijke gevolgen van verslaggeving over strafprocessen voor slachtoffers en verdachten

Naam: Laura van den Nieuwenhuijsen

Studentnummer: 514754

Vak: Master's Thesis

Begeleider: Dr. Chris Aalberts

Datum: 30-10-2020

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
2. Literatuurstudie	4
2.1 Veranderend medialandschap	4
2.2 Rechtbankjournalistiek: van waakhond naar huisdier?	5
2.3 Presentatie slachtoffers en verdachten in berichtgeving	8
2.4 Privacy	9
2.5 Samenvatting	13
3. Methode	15
3.1 Kwalitatief onderzoek	15
3.2 Diepte-interviews	15
3.3 Respondentengroep	17
3.4 Werving	17
3.5 Inhoud interviews	19
3.6 Data-analyse	20
3.7 Validiteit en betrouwbaarheid	22
4. Resultaten	23
4.1 De functie van rechtbankjournalistiek	23
4.2 Accuraatheid	26
4.3 Objectiviteit	29
4.4 Beeldvorming	32
4.5 Privacy	35
4.6 Communicatie betrokken partijen	38
5. Conclusie en discussie	44
5.1 Conclusie resultaten	44
5.2 Discussie	45
5.3 Beperkingen en aanbevelingen	47
6. Bibliografie	49

Voorwoord

Even heb ik getwijfeld of ik dit woordje vooraf wilde schrijven; ik vind dergelijke zaken namelijk vaak vrij nietszeggend. Die twijfel duurde dan ook zeer kort: ik besloot snel het niet te doen... Tot ik mij opeens realiseerde dat één zaak in relatie tot dit leerproces wel het benoemen waard is. Die impuls had ik zojuist, dus heb ik maar besloten er direct gebruik van te maken.

Ik wil graag Chris Aalberts bedanken. Dit aangezien hij zo vaak, publiekelijk en niet-publiekelijk, wordt afgebrand, dat het mij fraai leek eens iets zoals dit te doen. Nee, grapje. Ik wil hem graag bedanken. Niet op de cliché 'oh-bedankt-voor-al-uw-feedback-en-steun-manier', maar omdat hij oprecht een van de weinige docenten is die ik ben tegengekomen (in mijn toch al vrij lange universitaire carrière) die begrijpt dat studie draait om meerdere of andere soorten dingen leren dan hetgeen je door de bureaucratie voorgeschreven wordt.

Ik lever deze afsluiting van mijn master in zoals ik menig van mijn colleges begonnen ben; te laat. Mijn scriptie ligt hier dan wel laat, maar ik heb ten eerste de kans gekregen om stage te lopen bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken en vervolgens heb ik mezelf kunnen leren hoe dit soort tergende projecten aan te pakken in periodes waarin ik de tijd eigenlijk nodig had voor mezelf. Ondanks dat de genoemde stage in Sri Lanka was, ben ik geen groots fan van boeddhistische-yoga-zinnen als 'ik ben hier ontzettend van gegroeid als mens'. Echter, dat credo gaat in dit geval wel op. Ik ben van het afgelopen jaar enorm gegroeid als mens. Ruimte voor dergelijke zaken heb ik grotendeels gekregen omdat Chris Aalberts gelooft in eigen verantwoordelijkheid, het maken van je eigen keuzes én dat leren niet altijd draait om alleen school. Wel vinden we allebei dat het behalen van diploma's belangrijk is, dus mocht dat me lukken, wil ik hem in elk geval bedanken. Zo niet, dan ook. Bedanken voor het feit dat hij het voor mij mogelijk heeft gemaakt te voldoen aan dit maatschappelijke belang, zonder dat ik daarvoor compleet in de standaardmal moest gaan zitten, die me persoonlijk minder had opgeleverd dan deze weg. Ik vond dit het benoemen, en zelfs het schrijven van een overdreven concept als het voorwoord van een masterscriptie, waard.

Chris, bedankt! Hopelijk mag je snel weer naar binnen bij Forumbijeenkomsten.
Voor overig publiek: veel leesplezier! Ik heb mijn best gedaan.

Laura van den Nieuwenhuijsen

1. Inleiding

Als slachtoffer of verdachte onderdeel zijn van een strafproces waar journalisten bij aanwezig zijn: het is niet meer hetzelfde als vroeger. Wanneer men zoektermen gericht op strafzaken intypt op Google en klikt op het kopje 'nieuws' verschijnt een archief van tienduizenden berichten dat elke dag meermaals wordt aangevuld. De media zijn de belangrijkste bron van informatie voor burgers wanneer het gaat om ons rechtssysteem (Dekker, 2014). Waar deze wisselwerking eeuwenoud is, constateren meerdere onderzoeken dat er de afgelopen decennia relatief veel veranderingen hebben plaatsgevonden binnen de relatie tussen de media en het (straf)recht (Klein, 2017; Broeders et al, 2013). Deze veranderingen hebben gevolgen voor direct betrokkenen tijdens en na het strafproces, waaronder slachtoffers en verdachten.

Allereerst is er sprake van een veranderd medialandschap, ook in de rechtszaal. Gevestigde nieuwsorganisaties zijn hun monopolie kwijtgeraakt, sinds er meer mogelijkheden zijn voor burgers om journalistieke taken zelf op te pakken (Broersma, 2010). Ook de manier waarop dat nieuws verspreid wordt is anders; door het brede aanbod aan platformen gaat dit veel gemakkelijker en sneller. Sinds 2012 is het toegestaan te twitteren vanuit de rechtbank en ook live-verslagen zijn een vast onderdeel geworden van de informatievoorziening (De Rover, 2013). De opkomst van burgerjournalistiek en het bestaan van de platformsamenleving hebben tot gevolg dat er meer verslag kan worden gedaan van rechtszaken dan voorheen en de berichtgeving op bredere en permanentere wijze wordt verspreid. Hierdoor is de mate waarin de ins en outs van strafprocessen toegankelijk zijn voor het grote publiek in theorie enorm vergroot.

Deze ontwikkelingen zorgen voor een hoop nieuwe vraagstukken met betrekking tot het belang van, en het recht op, privacy van betrokkenen gedurende een strafproces. De impact van publicaties kan voor slachtoffers en verdachten vele malen groter zijn dan vroeger (Mommers, Zwenne & Schermer, 2010). Door onder andere zoekmachines zijn de huidige regels met betrekking tot het waarborgen van identiteit, zoals het afkorten van een achternaam, niet meer altijd voldoende om privacy te waarborgen. Daarbij is het delen van gegevens en details uit het persoonlijke leven met een groot publiek, bijvoorbeeld via sociale media, tegenwoordig veel gangbaarder geworden (Malsch et. al., 2016). Dit maakt anonimisering gedurende een strafproces tevens lastiger, doordat feitelijke omstandigheden makkelijker herleidbaar zijn (Mommers et. al, 2010). De genoemde ontwikkelingen zorgen ervoor dat de rechten van slachtoffers en verdachten op dit gebied onder grotere druk staan dan voorheen, terwijl de media geen vernieuwde of meer bindende regels kennen om die rechten te beschermen.

Bovenstaande factoren vergroten de urgentie om na te denken over de invloed van rechtbankverslaggeving op de beleving en ervaringen van slachtoffers en verdachten gedurende en ten gevolge van hun eigen strafproces. Ze zorgen voor een nieuwe dimensie in de discussie over de juiste balans tussen het recht van het publiek op informatie over rechtspraak en het individuele recht op privacy van betrokkenen. Het behartigen van beide belangen werd voorheen al als lastig beschouwd en

ook binnen de wetenschap bestaan er veel meningsverschillen over (De Cock et. al., 2013). Zo wordt geconstateerd dat de privésfeer van betrokkenen onder grotere druk komt te staan dan voorheen ten gevolge van berichtgeving over strafprocessen, maar het zwaarwegende belang van de openbaarheid van rechtspraak maakt het lastig om functionele adviezen te formuleren over het beschermen van die privésfeer (Mommers et. al., 2013).

De ontwikkelingen van de afgelopen tien jaar kunnen in theorie voor ingrijpende gevolgen en problemen zorgen, terwijl er beleidstechnisch weinig veranderd is. Dit wil zeggen dat er op het gebied van begeleiding van slachtoffers en verdachten geen regels bestaan die vereisen dat er aandacht wordt besteed aan dit aspect van het strafproces. Echter, om beleid functioneel te houden is het belangrijk om vernieuwingen en bijbehorende processen tijdig te evalueren. Slachtoffers, beschuldigen, advocaten, rechters en journalisten zelf hebben sinds een relatief korte tijd te maken met deze veranderende context. De relatie tussen privacy van betrokkenen en ontwikkelingen in de media is niet recent onderzocht, terwijl een accuraat overzicht van de veranderingen en problemen het met zich meebrengt voor slachtoffers en beschuldigen wenselijk is. Om dit in kaart te brengen, zal deze thesis antwoord geven op volgende hoofdvraag: *“Welke gevolgen heeft de huidige vorm van verslaggeving over strafzaken voor slachtoffers en verdachten?”*

Hiertoe wordt enerzijds onderzocht hoe slachtoffers en beschuldigen van een strafbaar feit aankijken de betrokkenheid van media gedurende hun proces en de berichtgeving over hun eigen rechtszaak. Anderzijds wordt vastgesteld welke ervaringen beroepsmatig betrokkenen hebben met het veranderde medialandschap en de positie van slachtoffers en verdachten. Voor de term ‘gevolgen’ is gekozen omdat hier zowel (emotionele) ervaringen als praktische en beleidsmatige zaken onder geschaard kunnen worden. De gegevens zullen worden verzameld met behulp van het afnemen van diepte-interviews.

Voor de wetenschap vormt dit onderzoek een relevante aanvulling omdat het zorgt voor een bijdrage aan een lopende discussie over het spanningsveld tussen factoren die van belang zijn voor een eerlijk en democratisch strafproces en de (potentiële) impact van berichtgeving anderzijds, aangevuld door het feit dat dit nog niet eerder is onderzocht. Wat opvalt wanneer wordt gekeken naar eerder onderzoek op dit gebied is dat veranderingen van het medialandschap en effecten op rechtbankverslaggeving veel worden besproken, maar het perspectief van slachtoffers en verdachten zelf niet of heel beperkt aan bod komt. Ook ligt in geen enkel geval de volledige focus op wat al die vernieuwingen betekenen voor (de privacy van) slachtoffers en beschuldigen. Mogelijke gevolgen worden wel veel benoemd, maar veelal op basis van eigen analyses, zonder het benaderen van de betrokkenen (Mommers et. al., 2010; Stevens, 2010). Studies waarin wel aandacht wordt besteed aan de perspectieven en/of belangen van betrokkenen kent veelal een procesmatige invalshoek; het is gericht op de bescherming van privacy tijdens de zitting zelf (Van der Leij 2015; Malsch et. al., 2016). Onderzoek dat wel ervaringen meeneemt van bijvoorbeeld slachtoffers in relatie tot

mediaontwikkelingen is kwantitatief en kent beperktere diepgang (Malsch, Dijkman & Akkermans, 2015).

Maatschappelijk gezien is dit onderzoek relevant, aangezien het gaat om burgers die op het gebied van privacy tijdens rechtszaken problemen kunnen ervaren en dit iedereen ooit zou kunnen overkomen. Berichtgeving over criminaliteit en strafprocessen betreft uiterst persoonlijke details. De kans dat dit soort zaken online en/of in de media verschijnen is voor iedereen die dit overkomt reëel. Het is een kwestie van met de tijd meegaan om daarbij stil te staan, na te gaan in hoeverre dit impact heeft en zo ja hoe, en op basis hiervan eventueel de invulling van het beleid te heroverwegen. Hier komt bij dat accuraat beleid hoe dan ook iets maatschappelijk wenselijks is; het komt vaak voor dat zaken veranderen en beleid pas jaren later volgt, of dat de urgentie pas gevoeld wordt wanneer problemen zich voordoen die voorkomen hadden kunnen worden. Dit onderzoek kan bijdragen aan het concretiseren en zichtbaar maken van eventuele discrepanties en/of problematiek in het huidige beleid, waar indien nodig iets mee gedaan kan worden in de toekomst.

Voorafgaand aan het onderzoek naar de bevindingen van slachtoffers, daders en professionals vindt een literatuurstudie plaats. De hieruit voortkomende bevindingen zullen uiteen worden gezet in het volgende hoofdstuk. Hierbij ligt de focus enerzijds op het uitdiepen van de relatie tussen de media en rechtspraak en anderzijds op het analyseren van eerdere onderzoeken die (gedeeltelijk) aandacht hebben besteed aan de rol of perceptie van slachtoffers en daders op dit gebied. Vervolgens zal in het methodehoofdstuk worden toegelicht hoe de diepte-interviews zijn opgebouwd, waarna in de resultatensectie aandacht wordt besteed aan de daaruit voortgekomen patronen. De thesis zal afsluiten met een conclusie, waarbinnen verbanden zullen worden gelegd tussen de resultaten van de literatuurstudie en de thema's die naar voren zijn gekomen gedurende de interviews.

2. Literatuurstudie

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van bestaande wetenschappelijke theorie die relateert aan het onderzoeksonderwerp. Achtereenvolgens worden de volgende concepten behandeld en kritisch beschouwd: ontwikkelingen van het medialandschap, functies van de rechtbankjournalistiek, de weergave van slachtoffers en verdachten in berichtgeving en tot slot de privacy van betrokkenen gedurende een publiek strafproces.

2.1 Veranderend medialandschap

De combinatie van commercialisering en de later opgekomen digitalisering heeft veel invloed uitgeoefend op hoe journalistieke berichtgeving wordt geproduceerd en ontvangen. In onderstaande sectie worden de belangrijkste veranderingen besproken.

Het omarmen van digitale mogelijkheden betekende het einde van het model waarin traditionele massamedia een patent genoten op de verkoop van nieuws (Huysmans & De Haan, 2010). Massamedia zijn hiermee niet verdwenen, maar begeven zich in een breder en complexer medialandschap (Hjarvard, 2013). Hun dominante positie op het gebied van informatieverschaffing delen zij met relatief nieuwe spelers zoals gratis nieuwssites en blogs. Die verbreding maakt het voor alle deelnemers aan de markt belangrijker om zich van elkaar te onderscheiden (Broersma, 2010). De concurrentie is immers vermeerderd, waardoor de economische druk toeneemt. Daarbij benut ook het voormalig publiek de nieuwe mogelijkheden; burgers zijn niet langer alleen nieuwsontvangers maar fungeren zelf steeds vaker als informatieproducent (Weaver & Willnat, 2012).

Het grote publiek wordt tegenwoordig veel bereikt via onlineplatformen die voor iedereen gemakkelijk toegankelijk zijn via het web of applicaties op een mobiele telefoon (Van Dijck et. al., 2016). In tegenstelling tot traditionele middelen als dagbladen en televisiestations, garanderen zij de mogelijkheid rond de klok berichtgeving te verspreiden. Daarnaast kan content online snel en met grote groepen mensen worden gedeeld, door zowel producenten als ontvangers (Shoemaker & Vos, 2009). Ook maken moderne nieuwsplatformen het ontvangen van nieuws interactiever door burgers veel mogelijkheden te bieden om op berichtgeving te reageren. Sociale media als Facebook vormen hierbinnen een specifieke categorie: onderzoek wijst uit dat zij vaak fungeren als nieuwsbron, terwijl ze zichzelf niet zo profileren (Van Dijck et. al., 2016). Hierdoor wordt van hen geen journalistieke verantwoordelijkheid verwacht, zoals dit bij traditionelere nieuwsplatformen het geval is (Wieringa et. al., 2017).

Deze ontwikkelingen beïnvloeden welke factoren een rol spelen gedurende de productie van nieuws (Harcup & O'Neill, 2017). Nieuws ontstaat niet vanzelf; journalisten selecteren welke berichtgeving relevant is voor het door hen beoogde publiek (Ruigrok et. al., 2011). Hierbij spelen zogeheten nieuwswaarden een belangrijke rol. Onderzoek hiernaar wijst uit dat berichtgeving met de volgende concepten een hogere nieuwswaarde bevatten: conflict en negativiteit, onverwacht en helder, macht en personalisering, herkenbaarheid en tot slot continuïteit (Galtung & Ruge, 1965; Ruigrok et.

al., 2011; Harcup & O'Neill, 2001). Echter, het is langer meer vanzelfsprekend dat alleen dit soort criteria doorslaggevend zijn voor het bepalen van de inhoud van berichtgeving. Door het vergrote concurrentielandschap neemt ook het profileren van een medium of journalist een belangrijkere rol in (Ruigrok et. al., 2011). Tevens is het noodzaak geworden om meer rekening te houden met de wensen van het publiek (Broersma, 2010; Harcup & O'Neill, 2017).

Vervolgens zijn er als gevolg van de ontwikkelingen meer factoren die beïnvloeden welk nieuws het publiek daadwerkelijk bereikt. Ten eerste heeft de consument zelf meer invloed op zijn of haar eigen nieuwsselectie dan voorheen; de toegankelijkheidsdrempel van het aanbod op platformen is laag. Dit vergroot hun keuzemogelijkheden en vergemakkelijkt de optie tot het combineren van verschillende aanbieders. Daarnaast oefent ook technologie invloed uit het selectieproces. Een prominent kenmerk van de onlineplatformen is dat zij data van bezoekers verwerken door gebruik te maken van algoritmes: instructies waarmee de input van gebruikers automatisch wordt omgezet in voor hen wenselijke output (Bucher, 2012). Dergelijke informatie over gebruikers stellen zij centraal tijdens het bepalen van welk nieuws wordt aangeboden; de selectie van experts wordt wel gebruikt maar kent een ondergeschikte rol (Wieringa et. al., 2017). Algoritmes kunnen hierdoor zorgen voor een cirkeleffect dat resulteert in een consument die kan blijven vasthouden aan het door hem of haar gewenste selectie van nieuws (Spohr, 2017). Een dergelijke effect noemt men ook wel een filterbubbel (Pariser, 2011).

De sterke positie die de nieuwsconsument binnen de huidige markt geniet heeft geleid tot een andere rolverdeling tussen journalistiek en maatschappij. Voor het publiek hebben media in het algemeen vier belangrijke functies; ze vervullen een informatieve rol, waarbij ze tevens de taak van kritische waakhond op zich nemen, terwijl hun bestaan een podium biedt aan burgers om te kunnen sparren én zorgt voor vermaak (Ruigrok et. al., 2011). Als gevolg van alle genoemde ontwikkelingen is een vergrote focus op de entertainmentfunctie ontstaan, waarbij de informatie- en waakhondfunctie vaker in het gedrang komen (Jamieson & Waldman, 2003). Men spreekt hierdoor ook wel over de sensationisering van nieuws.

2.2 Rechtbankjournalistiek: van waakhond naar huisdier?

Ook op het gebied van rechtbankverslaggeving is sprake van een dergelijke functieverhuizing. Uit meerdere onderzoeken komt naar voren dat het voor rechtbankjournalisten de afgelopen jaren uit economische noodzaak belangrijker is geworden om aandacht te schenken aan de wensen van het publiek (De Cock et. al., 2013; Ruigrok, 2011). Dit staat op gespannen voet met de identiteit van deze niche; binnen de (straf)rechtbankverslaggeving zijn zowel de informatieve als kritische functie initieel van groter belang dan binnen andere journalistieke gebieden (Brants, 2005). In de komende paragrafen wordt toegelicht waarom, waarna aandacht wordt besteed aan welke implicaties de ontwikkelingen hebben voor de rechtbankjournalistiek.

De informatiefunctie neemt een cruciale positie in binnen rechtbankverslaggeving. Kennis die burgers hebben van strafprocessen is hoofdzakelijk gebaseerd op mediaberichtgeving (De Keijser & Elffers, 2008). Idealiter zorgt de berichtgeving voor educatie over zowel het inhoudelijke als het procedurele aspect van strafprocessen. Door burgers consequent op de hoogte te stellen van de inhoud van strafprocessen weten zij wat er speelt binnen de rechtstaat, hetgeen hen in de gelegenheid stelt deel te nemen aan (publiek) debat over relevante ontwikkelingen in de samenleving. Het faciliteren van deze mogelijkheid komt voort uit democratische belangen; burgers moeten in een goed functionerende democratie te allen tijde in staat zijn om te discussiëren over wat er speelt in de maatschappij, zowel onderling als met autoriteiten (Street & Wright, 2007; Jacobi, 2016). Dat de media objectief en accuraat blijven in de informatievoorziening is hierbij van cruciaal belang (Shapiro, 2014). Aandacht voor het verloop van de strafrechtelijke procedure in berichtgeving levert een substantiële bijdrage aan de algemene kennis over hoe het strafproces praktisch werkt.

Dat media de rechtspraak op kritische wijze evalueren is van belang in het kader van de legitimiteit van de rechtspleging. Gerechtelijke instanties en functionarissen hebben een vorm van macht en deze moet ten goede komen aan het functioneren en de veiligheid van onze maatschappij. Vanzelfsprekend mag die macht niet worden misbruikt. De voornaamste manier waarop dit binnen ons democratische systeem wordt voorkomen is het feit dat de machtsuitoefening controleerbaar is (Van den Berge & Neekilappillai, 2013). Er wordt invulling gegeven aan dat controleprincipe door het publiek de mogelijkheid te bieden zicht te houden op de rechtspleging, waardoor men zeker kan zijn dat deze eerlijk en adequaat verloopt (Van Lent, 2013). Het openbaar en controleerbaar maken van rechtspraak heeft dus alleen (optimaal) nut wanneer het grote publiek het gevoel heeft hier ook daadwerkelijk zeker van te kunnen zijn. Zonder publiciteit wordt dat grote publiek niet geïnformeerd; media fungeren als schakel tussen hen en de rechtspraak (Van Lent, 2013; Ruigrok et. al., 2011). Die schakelrol brengt verantwoordelijkheden met zich mee; de garantie dat de media een objectieve en kritische houding innemen is cruciaal voor het bieden van de mogelijkheid tot publieke controle, en daarmee voor het waarborgen van een legitiem rechtssysteem.

De rollen van informatieverstrekker en waakhond hebben elkaar nodig wanneer het aankomt op het waarborgen van de juiste democratische balans tussen publiek en rechtspraak. Zowel een open debat als controle kunnen niet worden uitgevoerd op basis van onjuiste of gekleurde informatie. Een voorbeeld: kennis van de strafprocedure hangt samen met de mate van vertrouwen die burgers hebben in de rechtspraak en bijbehorende instanties (Broeders et.al., 2013; Niemeijer & Van Wijck, 2013.). Hierbinnen zijn rechtvaardigheid, onafhankelijkheid en onpartijdigheid belangrijke elementen om vertrouwen te houden in het functioneren van rechters (Broeders et. al., 2013). Zonder juiste informatievoorziening over hoe een strafproces praktisch werkt en wat de inhoud is van een zaak, is het grote publiek niet in (goede) gelegenheid te oordelen over de mate waarin deze factoren worden gewaarborgd.

Het feit dat de informatieve en kritische houding van de rechtbankjournalistiek onder druk komt te staan, blijft binnen wetenschappelijke analyses niet onopgemerkt. Belangen van de media zouden niet langer aansluiten op het belang van objectieve berichtgeving over rechtspraak (Stevens, 2010). Er zou sprake zijn van een algeheel verminderd journalistiek besef waar het gaat om sociale verantwoordelijkheid dragen voor de collectieve zaak (Brants, 2008). Uit onderzoek van Malsch (2004) bleek dat nog maar achtentwintig procent van de rechtbankjournalisten hun controlerende functie beschouwt als essentieel onderdeel van hun werk. Andere taken, zoals het vermaken van het publiek, krijgen de overhand. Ruigrok et al. (2011) benoemen in relatie tot dat onderwerp hun zorgen over welk effect de verbreding van het journalistieke landschap heeft; voor professionele journalisten die zich verbonden voelen met de gevestigde journalistieke waarden, wordt het steeds moeilijker om te concurreren met de producenten van berichtgeving die anders werken, zoals burgerjournalisten.

Dat de controlerende en informerende rollen van rechtbankjournalisten onder druk staan, levert zorgen op over wat dit concreet betekent voor de journalistieke eindproducten. Brants (2008) stelt dat de traditionele rechtbankverslaggeving op landelijk niveau vrijwel niet meer bestaat. Vroeger was het gebruikelijk om consequent de visies van officieren en advocaten op detailniveau te publiceren. Nu gebeurt dit volgens hem vrijwel alleen nog bij sensationelere zaken, waarin bijvoorbeeld landelijk bekende criminelen een rol spelen. Dit lijkt aan te sluiten op de eerder genoemde economische urgentie om te voldoen aan de wensen van het publiek. Het credo 'criminaliteit verkoopt' vormt een reden om te focussen op sensationele elementen van strafzaken (Stevens, 2010). Dit wordt tevens als reden genoemd voor de toenemende focus op het begin en het midden van het strafproces in berichtgeving, waar deze vroeger lag op het einde (Brants, 2008). In het begin en midden heerst een grotere focus op de misdaad en de rollen van slachtoffers en verdachten, dan bij het veelal juridisch-technische einde. Tijdens zittingen en uitspraken draait het veel om ratio en dat is tegenwoordig minder interessant voor journalisten dan bijvoorbeeld verdenkingen en opsporingen in het begin; fases waar meer emotie bij komt kijken. Op basis van een soortgelijke verklaring benoemen Ruigrok et. al. (2011) het quoten van bronnen die geen direct onderdeel vormen van een rechtszaak, bijvoorbeeld burgers of deskundigen, als nieuw veelvoorkomend fenomeen. Ze verbinden dit tevens aan het feit dat er geen hoge entertainmentfactor wordt toegekend aan hetgeen een rechter te zeggen heeft. Ook bevat verslaggeving steeds vaker informatie die niks te maken heeft met de rechtszaak of het strafbare feit, niet maatschappelijk relevant is en in enkele gevallen zelfs onwaar (Leferink & Sessink, 2009). Voorbeelden hiervan zijn: niet-relevante details over het leven van slachtoffers en verdachten of niet-onderbouwde speculaties van journalisten over het juridisch verloop van de zaak.

Indien objectiviteit, controle en sociale verantwoordelijkheid steeds minder als essentiële elementen worden beschouwd en dit concreet doorwerkt op de berichtgeving, brengt dit risico's met zich mee op verschuivingen van de publieke opinie. Een voorbeeld: burgers hebben de neiging veel strenger te oordelen over de daden van verdachten dan strafrechters uiteindelijk doen (De Keijser &

Elffers, 2008). Dit wordt vaak in verband gebracht met het feit dat mediaberichtgeving over strafprocessen focust op uitzonderlijke zaken, met veelal hoge strafeisen, en leken hier vervolgens hun kennis over strafrecht grotendeels op baseren (De Keijser & Elffers, 2008). Dit geeft aan dat kennis over gepaste straffen bij lezers ontbreekt, iets waar media ook een belangrijke rol in kunnen, en idealiter zouden moeten, vervullen.

Al met al is duidelijk dat media een belangrijke rol spelen bij de algemene beeldvorming over de inhoud en procedure van strafrechtzaken, maar lijkt het voor hen onvermijdelijker te worden om dat beeld aan te passen op hetgeen de markt wil zien. Lezers zullen immers sneller geneigd zijn voor een bepaald medium te kiezen, wanneer dat medium de door hen gewenste thema's en invalshoeken weergeeft (Broersma, 2010). Die lezers willen veelal sensatie. In combinatie met enerzijds de algoritmes die het publiek vervolgens laten vasthouden aan de door hen gewenste nieuwsselectie en anderzijds de verbreding van het journalistieke vak, in de vorm van de opkomst van burgerjournalisten en media die minder journalistieke verantwoordelijkheid dragen, zorgt dit voor een toegenomen risico op foutieve beeldvorming over de rechtspraak bij het grote publiek. Dit belemmert het bestaan van de wenselijke vormen van publieke debatten en controle.

2.3 Presentatie slachtoffers en verdachten in berichtgeving

Het toenemen van sensationisering maakt slachtoffers en verdachten zichtbaarder in de berichtgeving dan voorheen; zij representeren immers de persoonlijke en emotionele kans van het strafproces. In onderstaande paragraaf wordt aandacht besteed aan hoe zij in het nieuws worden gepresenteerd.

Dat aan slachtoffers en verdachten een grote rol wordt toebedeeld in rechtbankverslaggeving staat buiten kijf (VanderVeen, 2011). Frames die problemen of zaken personifiëren doen het goed bij het grote publiek. De Bruijn (2011) licht dit als volgt toe: personifiëren zorgt voor extra kracht; het draait niet langer om de inhoud van het probleem (het wat), maar om de mensen die erbij betrokken zijn (het wie). Hij legt uit dat een focus op het probleem vereist dat de communicatie draait om accurate informatie, terwijl er bij een hoofdrol voor personen gefocust kan worden op het creëren van binding met het beoogde publiek. Het is precies deze aantrekkelijkheid van personificatie die geldt voor rechtbankjournalisten: de droge stof van de rechter is niet meer wat het grote publiek wil, zij willen immers emotie, en de journalist moet schrijven over het strafproces maar dit toch verkopen. De mogelijkheid om aan dit alles te voldoen is precies wat hen geboden wordt door het personificatieframe: het gaat dan niet langer om de inhoud van de strafzaak (het wat), maar om de slachtoffers en verdachten (het wie).

Tijdens het bepalen van de manier waarop over slachtoffers en beschuldigen wordt geschreven wordt rekening gehouden met hoe het beeld dat van hen wordt gewekt, binnenkomt bij het publiek. Vanderveen (2011) creëerde een model dat reacties op berichtgeving over incidenten waarbinnen hoofdrollen zijn weggelegd voor slachtoffers en verdachten, in kaart brengt.

Stereotypering en stigmatisering van slachtoffers en verdachten spelen hierbinnen een evidente rol. Het model laat zien dat de manier waarop zij worden gepresenteerd, wordt gebaseerd op de mate waarin een bericht een lezer de mogelijkheid biedt om zichzelf ofwel te identificeren ofwel sterkt te contrasteren met slachtoffer of verdachte. Deze mogelijkheid tot identificatie of contrast wordt gecreëerd doordat makers van berichtgeving de presentatie van slachtoffers en verdachten te beïnvloeden middels retoriek, woordkeuze en stijlgebruik.

In het geval van slachtoffers is de manier waarop zij in beeld worden gebracht idealiter vaak zwak qua kenmerken, zoals leeftijd en gezondheid, en compleet onschuldig met betrekking tot het misdrijf (De Cock et. al., 2013). Onderzoek van Slachtofferhulp Nederland naar de berichtgeving over slachtoffers in de media geeft daarnaast aan dat er vaak persoonlijke gegevens en andere privédetails over de levens van slachtoffers worden vermeld en dat de behoefte aan sensatie daarbij een grote rol speelt (Leferink & Sessink, 2009). De manier van schrijven over beschuldigen wordt beïnvloedt door het feit dat publiek graag leest over criminaliteit (Stevens, 2010). Misdaad past goed bij een aantal gebruikelijke selectiecriteria voor nieuws: het wijkt af, het is negatief, nieuw, actueel en valt goed te personaliseren (Brants, 2005). In relatie tot dat laatste is het voor media aantrekkelijk een verdachte neer te zetten als dader, of dit te impliceren. Dit gebeurt dan ook veelvuldig (Nieuwenhuis, 2013).

In relatie hiertoe bestaan zorgen over het gevaar wat daarin schuilt: de media houden geen (of niet genoeg) rekening met de onschuldpresumptie (Nieuwenhuis, 2013; Stevens, 2010). Het vermoeden van onschuld van de verdachte neemt in het Nederlandse strafproces een centrale rol in; het is een uitgangspunt dat gedurende het hele proces voor autoriteiten de leidraad is. Hierdoor kunnen beschuldigen zichzelf verdedigen en het normeert de bevoegdheden van politie en justitie (Stevens, 2010). Dit wil zeggen dat het instanties met macht dwingt de verdachte recht te geven op een eerlijk proces. Het veelal negeren van die onschuldpresumptie heeft (mogelijke) onwenselijke neveneffecten.

Allereerst beïnvloedt het neerzetten van een verdachte als dader de mening van het publiek (Voorhoof, 2012). Dergelijke publieke veroordelingen kunnen veel doen met verdachten en het EHRM geeft aan dan ook aan dat hun reputaties niet onnodig moeten worden beschadigd (Stevens, 2010). Dit is een van de redenen waarom veel publiciteit die leidt tot disproportioneel oordeel van burgers, en daarmee tot verkeerde publieke veroordeling van een verdachte, kan leiden tot strafvermindering (Nieuwenhuis, 2013). Echter, in Nederland gebeurt dit maar heel zelden, ook wanneer wel wordt erkend dat er sprake is van schade voor de verdachte (Stevens, 2010). Het schaden van de onschuldpresumptie en de bijbehorende beïnvloeding van de publieke opinie worden tevens in verband gebracht met de kans op het beperken van de resocialisatiemogelijkheden (Nieuwenhuis, 2013). Tot slot wijst de wetenschap op het risico op beïnvloeding van het strafproces zelf; rechters zijn immers ook mensen die het nieuws kijken, waardoor het de rechterlijke oordeelsvorming kan beïnvloeden (Brants, 2005; Stevens, 2010).

Op het gebied van het presenteren van slachtoffers en verdachten bestaat regelgeving, maar deze is veelal ongeschreven of zeer vrij te interpreteren. Zo kennen de media geen duidelijke

conventies met betrekking tot het houden aan die onschuldpresumptie. Het OM heeft een richtlijn in relatie tot de sensatiefactor in berichtgeving, die erop wijst dat de het belang van de presumptie voor de verdachte groot is. Echter, producenten weten vaak nog te weinig over het effect van hetgeen ze opschrijven (VanderVeen, 2011). Richtlijnen kunnen niet steunen op inzicht wanneer dit bij de uitvoerende instanties ontbreekt. Ter voorkoming van stigmatisering van slachtoffers en verdachten in de media en op het internet is het dan ook cruciaal dat officieren en politiewoordvoerders en journalisten meer kennis krijgen van hoe ze (onbewust) berichtgeving beïnvloeden (Vanderveen, 2011; Stevens 2010).

Opvallend qua artikelen over regelgeving op dit gebied is terugkerende kritiek op het OM. Deze instantie klaagt de verdachte aan, maar moet zich hierbij eveneens houden aan de onschuldpresumptie. Ze worden steeds actiever in hun persbeleid; publieksvoorlichting lijkt in het digitale tijdperk voor hen bijna een zelfstandig doel te worden (Stevens, 2010). Hier schuilen risico's in; het OM moet het doel van de informatievoorziening in acht houden en geen insinuaties wekken die de onschuldpresumptie in gevaar kunnen brengen. Zonder oplettendheid kan dit snel gebeuren; het OM is immers de eiser van gerechtigheid voor slachtoffers. Indien zij het profileren van zichzelf actief relateren aan specifieke strafzaken, ontstaat een frame waarin de nadruk ligt op hoe zij het opnemen voor burgers die slachtoffer zijn, hetgeen soms voorkomt en zorgt voor een negatievere belichting van verdachten (Stevens, 2010). Brants (2005) wijst tevens op het ontbreken van specifiek onderzoek naar in hoeverre juridische autoriteiten ook beïnvloedt raken door dergelijke publiciteit.

2.4 Privacy

Tegelijk met het opkomen van veranderingen in de journalistiek, veranderde er de afgelopen tijd veel op het gebied van privacy. Digitale ontwikkelingen hebben de algemene betekenis van privacy in een nieuw perspectief geplaatst, waardoor op detailniveau ook individuele privéomstandigheden van slachtoffers en verdachten in relatie tot publicaties veranderen.

De opkomst van sociale media, smartphones en de daarbij behorende mogelijkheden hebben geleid tot een dunnere lijn tussen publiek en privé, waardoor inbreuken op de persoonlijke levenssfeer gemakkelijker worden gemaakt gedurende een strafproces (Malsch, et. al, 2015). Niet alleen de verspreiding en toegankelijkheid van het nieuws nemen toe, maar ook de kans dat het grote publiek, ondanks anonimisering, kan achterhalen over wie de verslaggeving gaat is groter. Media en derden hebben in de platformsamenleving eenvoudig toegang tot informatie van en over slachtoffers en verdachten; hiermee wordt gedoeld op informatie die zij in de huidige maatschappij uit gewoonte hebben gedeeld (Malsch et. al., 2015; Mommers et. al., 2013). Het argument dat vaak ingebracht wordt tegen deze indirecte manier van privacyschending is het feit dat privépersonen zelf verantwoordelijk zijn voor de bescherming van hun privacy en zich bewust moeten zijn van hetgeen ze online delen (De Cock et. al., 2013). Echter, burgers doen dit momenteel over het algemeen zonder erbij na te denken (Malsch et. al., 2015).

Ook het feit dat journalisten gebruik maken van nieuwe mogelijkheden tot verslaggeving, leidt tot spanningen in het kader van de privacy van slachtoffers en verdachten. Sinds 2012 mogen journalisten in de rechtszaal gebruik maken van sociale media (De Rover, 2013). Er wordt voornamelijk gebruik gemaakt van Twitter, waarbij gedurende een rechtszaak telkens berichten van 280 tekens verschijnen over datgene wat zich voor de neus van de journalist afspeelt. Dit resulteert in het ontstaan van een vorm van verslaggeving die live en interactief is. De mogelijkheid voor journalisten om belangenafwegingen te maken met betrekking tot het beschermen van de privésfeer zijn beperkter door de (genormaliseerde) snelheid van berichtgeving. Daarbij heeft het publiek direct de kans om op berichtgeving te reageren of deze te delen.

Een speciale positie binnen het spanningsveld tussen de privacy van betrokkenen en publiciteit over een strafzaak, wordt bekleed door de rol die het slachtoffer inneemt in het Nederlandse strafproces. Tijdens de zitting kan het slachtoffer op drie mogelijke manieren optreden: als benadeelde partij, als getuige en als spreker (Van der Leij, 2015). De mogelijkheid gebruik te maken van spreekrecht, bestaat sinds 2005 voor slachtoffers en nabestaanden in zwaardere zaken. Een slachtofferverklaring mag ook schriftelijk worden aangeleverd, hetgeen vaak gebeurt (Malsch, et. al., 2015). De veranderde rechtspositie van slachtoffers heeft invloed uitgeoefend op hun zichtbaarheid. Sinds de opkomst van het spreekrecht is deze vergroot, terwijl slachtoffers zelf niet altijd bewust blijken te zijn van het feit dat (mogelijk niet door hen gewenste) informatieverspreiding een gevolg is van hun optreden in het strafproces (Malsch et. al., 2015). Zelf geven slachtoffers veelal aan een grote behoefte te hebben aan de bescherming van hun persoonlijke levenssfeer tijdens het strafproces (Malsch et. al., 2016).

De tegenwoordige verhouding tussen openbaarheid van de rechtspraak en privacy zorgt voor veel discussie. Over de uitkomst bestaat binnen de wetenschap nog weinig consensus. Mommers, Zwenne en Schermer (2010) geven aan het sinds de digitalisering een lastig punt te vinden om de privésfeer van zoveel betrokkenen zo maar op te offeren in het kader van het openbaarheidsbelang. Echter, hier zetten zij zelf direct tegenover dat ze ook niet vinden dat die privésfeer per definitie zwaarder weegt dan het openbaarheidsbeginsel. Ze benoemen daarbij het risico dat dit kan lijden tot vermijdingsgedrag; indien de openbaarheid van het strafproces dergelijke impact met zich meedraagt, kan alternatieve geschilbeslechting een betere optie kan lijken. Los van de discussie over openbaarheid wordt ook de verhouding tussen privacy en het toestaan van (publieke) berichtgeving over rechtszaken onder de loep genomen. Steeds vaker wordt beargumenteerd dat het individuele recht op privacy zwaarder zou moeten wegen dan het recht op publieke informatie (De Cock et. al., 2013). Echter, volgens de richtlijnen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens moeten persvrijheid en respect voor privacy beschouwd worden als twee gelijkwaardige rechten (Nieuwenhuis, 2013).

In de praktijk lijkt er veel te schorten aan het beschermen van de privacy van betrokkenen in een strafzaak. Op basis van onderzoek naar de privacy van slachtoffers van criminaliteit en hoe de bescherming daarvan tijdens het strafproces werkt, concluderen Malsch, Dijkman en Akkermans

(2015) dat maatregelen om de privacy van het slachtoffer te beschermen noch consequent noch efficiënt worden toegepast. Als verklaring geven zij dat de regels die betrekking hebben op privacy geen dwingend karakter hebben. Professionals komen de wensen van slachtoffers op dit gebied niet altijd tegemoet (uit onwil of bij gebrek aan mogelijkheden) en er is kritiek op het gebruik van identificerende gegevens, zoals namen, in het strafdossier, dat vervolgens beschikbaar is voor journalisten. Zij merken hierbij op dat met name slachtoffers van minder hevige criminaliteit zorgvuldige privacybescherming tekort komen. Goede naleving van beleid hangt momenteel samen met afhankelijkheid van in hoeverre de functionaris, bijvoorbeeld een advocaat of een hulpverlener van Slachtofferhulp, zich welwillend en betrokken opstelt (Malsch et. al., 2016). Slachtoffers worden niet goed voorgelicht over de gevolgen van hun positie tijdens de zitting. Tot slot constateren zij een verschil met de bescherming van verdachte; hun privacy en gegevens worden beter beschermd.

Voor zowel slachtoffers als verdachten geldt dat het problematisch is dat regels voor journalisten met betrekking tot hun privacybescherming niet bindend zijn. Ze zijn nu telkens afhankelijk van de individuele beoordelingen van journalisten en ook journalisten zelf geven aan grotendeels zelf te bepalen hoe ze een slachtoffer of beschuldigde benaderen (De Cock et. al., 2013; Malsch et. al., 2015). In dit geval is er dus niet echt te spreken van beleid, daarvoor blijkt de praktijk te veel gebaseerd op willekeur. Stevens (2010) bekritiseert in relatie hiertoe het beleid van de staat; zij stipt aan dat het EVRM hen een verplichting toekent de relatie tussen burgers onderling te handhaven als het gaat om berichtgeving in de media. Het OM zou hier meer verantwoordelijkheid voor moeten nemen.

In 2011 evalueerden Ruigrok, Kester, Scholten, Ismaïli en Goudswaard, in opdracht van de Raad voor de rechtspraak, de persrichtlijn van 2008, die na de impact van de digitalisering een vernieuwing en verbetering moest vormen ten opzichte van de voorgaande richtlijnen. Wanneer kritisch naar die evaluatie wordt gekeken, valt op dat het perspectief van en het effect op slachtoffers en verdachten hierbinnen grotendeels buiten beschouwing zijn gelaten. Er werd een enquête afgenomen onder communicatiemedewerkers, communicatieadviseurs, persrechters, rechtbankverslaggevers en rechters. Nu is het niet zo dat deze professionals niets kunnen zeggen over ontwikkelingen die effect hebben op de privacy van slachtoffers en beschuldigen. Echter, wanneer een onderzoek dient om de kwaliteit van persrichtlijnen te evalueren zullen de ervaringen van alle doelgroepen die eventuele gevolgen van die richtlijn direct ondervinden moeten worden meegenomen in de evaluatie. Daar komt bij dat slachtoffers en beschuldigen in een bepaald opzicht de meest kwetsbare groep zijn wanneer het aankomt op deze gevolgen aangezien zij doorgaans niet op dagelijkse basis van doen hebben met het reilen en zeilen van media en rechtspraak. Hier valt tegenin te brengen dat de verantwoordelijkheid voor het beschermen van die kwetsbaarheid op het eerste gezicht weer ligt bij de eerdergenoemde professionals. Echter, niet alleen het directe perspectief van slachtoffers en daders wordt buiten beschouwing gelaten; ook de focus op hun belangen komt in matige hoeveelheid voor.

2.5 Samenvatting

De rol die rechtbankjournalistiek idealiter binnen de democratie zou moeten innemen, staat onder druk. De combinatie van commercialisering en digitalisering en de bijbehorende opkomst van burgerjournalistiek en de platformsamenleving, hebben geresulteerd in verschuivingen op het gebied van journalistieke taken. De focus op amusementswaarde is verhoogd, waardoor informerende en controlerende taken minder prioriteit krijgen dan voorheen. In de huidige wetenschappelijke discussie worden veel zorgen geuit over wat dit betekent voor de kwaliteit van berichtgeving over strafprocessen. Dergelijke verslaggeving bevat verschillen ten opzichte van vroeger waar het gaat om volledigheid, objectiviteit en onafhankelijkheid.

Deze veranderingen hebben invloed op de manier waarop slachtoffers en verdachten in het nieuws komen. Een focus op de manier waarop ze gepresenteerd worden in berichtgeving over strafrecht past bij de verschuiving van informatie naar amusement, omdat personificatie van berichtgeving de content aantrekkelijker maakt. Dit genereert meer aandacht, iets wat voor media wenselijk is met het oog op de financiële druk. Tevens wordt het daardoor aantrekkelijker om slachtoffers en verdachten in verslaggeving weer te geven op een manier die voor het publiek wenselijk is. Deze manier wordt veelal bestempeld als sensatiegericht.

Voor beschuldigen zorgen dergelijke verschuivingen in balans van de functies van rechtbank-verslaggeving (mogelijk) voor negatieve gevolgen. Burgers zijn over het algemeen leken waar het gaat om kennis over recht en strafrecht en met name afhankelijk van de media waar het aankomt op informatie en educatie hierover. Minder aandacht voor de informatie over de context en feiten omtrent een zaak, plus het gegeven dat criminaliteit verkoopt, resulteren voor hen in een grotere kans op verkeerde representatie in berichtgeving. Dit kan leiden tot verkeerde beeldvorming bij het grote publiek, wat hen emotioneel kan schaden en hun eerlijke proces en (eventuele) resocialisatiemogelijkheden in gevaar kan brengen.

Mogelijkheden van sociale media en het internet zorgen in theorie voor een grotere kans op de inbreuk van privacy van slachtoffers en verdachten naar aanleiding van berichtgeving. Enerzijds vindt het publiek persoonlijke informatie in berichtgeving interessant en anderzijds kan iedereen met behulp van technologie deze informatie gemakkelijker terug traceren naar de beschreven personen. De gebruikelijke regels op het gebied van anonimisering, zoals het afkorten van achternamen, lijken hierdoor niet langer toereikend. Er bestaat discussie over of slachtoffers en verdachten hier zelf verantwoordelijk voor zijn; zij posten immers vaak zelf de informatie. Echter, dit gebeurt voor het proces en zonder bewustzijn over de mogelijke gevolgen. Hierdoor rijst wel de vraag wiens verantwoordelijkheid het is om rekening te houden met eventuele ongewenste gevolgen. In het geval van slachtoffers draagt ook hun veranderde rechtpositie bij aan het vergroten van risico's op privacy inbreuk; sinds 2005 is hun zichtbaarheid vergroot doordat ze in veel gevallen de mogelijkheid krijgen gebruik te maken van spreekrecht gedurende hun strafzaak.

Tevens zijn de tegenstrijdige belangen van het waarborgen van persvrijheid en privacybescherming lastig waar het gaat om het voorkomen van negatieve gevolgen voor slachtoffers en verdachten. Het feit dat journalistieke codes aangaande de omgang met privacy dergelijke codes niet bindend zijn, is belangrijk voor het waarborgen van de persvrijheid, een waarde die volgens het EHRM niet onder, maar ook niet boven het recht op privacy mag staan. Echter, doordat sensationisering van nieuws eerder een economische noodzaak lijkt dan een keuze, is het problematisch dat slachtoffers en verdachten op dit gebied afhankelijk zijn van afwegingen van journalisten.

Wanneer deze bevindingen worden gekoppeld aan het feit dat berichtgeving over rechtszaken toeneemt en daarbij in grotere mate wordt verspreid dan voorheen, is dit extra zorgelijk waar het gaat om de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen. De combinatie van de toenemende focus op slachtoffers en verdachten in berichtgeving en de hoge mate van toegankelijkheid die de berichtgeving geniet, vergroot hun zichtbaarheid in theorie enorm. Zelf zijn ze hier zich vaak noch van bewust, noch worden ze erop voorbereid.

Er is weinig aandacht voor mogelijke gevolgen voor slachtoffer en verdachte in beleid van justitiële instanties, terwijl in theorie de vernieuwingen indirect veel invloed voor ze kunnen hebben. Op dit gebied is zowel kritiek op de beperkte regelgeving als op de manier waarop deze worden nageleefd; er is te veel ruimte voor functionarissen om zelf invulling te geven aan de regels, waardoor behandeling van slachtoffers en verdachten in de praktijk vaak erg willekeurig is. Ook zouden juridische autoriteiten, zoals het OM en rechtbanken, grotere verantwoordelijkheden moeten dragen met betrekking tot de berichtgeving die zij zelf verstrekken aan de pers, met name op het gebied van privédetails en de manier waarop ze slachtoffers en verdachten presenteren.

Tot slot is er weinig aandacht binnen bestaande literatuur voor slachtoffer- en daderperspectieven op de hun relatie met de (ontwikkelde) publiciteit en eventuele gevolgen hiervan. Indien het perspectief niet ontbreekt, wordt het gerelateerd aan een ander onderwerp of wordt de vaak wel geconstateerde frictie tussen de belangen van de media en slachtoffers en verdachten niet als hoofdzaak behandeld. Er is voornamelijk veel geschreven over de afname van de algehele kwaliteit van berichtgeving over het (straf)recht en vastgesteld hoe dit concreet zichtbaar is. Opvallend is dat er wel veel aandacht is voor mogelijke gevolgen voor betrokkenen vanuit juridisch perspectief, hetgeen resulteert in artikelen over in welke mate gevolgen in strijd zijn met bestaande wetten. Echter, het menselijk perspectief ontbreekt. Indien slachtoffer- of verdachtenperspectieven wel aan bod komen, is gebruik gemaakt van enquêtes en/of relateert het aan andere of breder onderwerp, zoals de bescherming van het slachtoffer tijdens het proces zelf. Veel overige theorie benoemt (mogelijke) gevolgen op slachtoffers en verdachten met het oog op privacy ontwikkelingen en berichtgeving, maar altijd in theorie, op basis van literatuuranalyses. Gezien empirische onderbouwing ontbreekt, tracht dit onderzoek daarin te voorzien.

3. Methode

De hoofdvraag “*Welke gevolgen heeft de huidige vorm van verslaglegging over strafzaken voor slachtoffers en verdachten?*” is op kwalitatieve wijze onderzocht, middels het uitvoeren van diepte-interviews. In dit hoofdstuk zal de keuze voor deze methode worden gemotiveerd, gevolgd door een toelichting op de respondentengroep en de manier waarop invulling is gegeven aan de interviews. Tot slot worden de validiteit en betrouwbaarheid van de methode besproken.

3.1 Kwalitatief onderzoek

Kwalitatief onderzoek focust zich op het verkennen en inzichtelijk maken van een thema of vraagstuk (Reulink & Lindeman, 2005). Dat explorerende element is in dit geval een vereiste; de onderzoeker weet immers nog niet precies waarnaar wordt gezocht. Theorie over structurele veranderingen op het gebied van media in de rechtbank wijst op mogelijke gevolgen voor slachtoffers en verdachten in de praktijk, maar het blijft gissen naar of die gevolgen er zijn en wat ze dan precies inhouden.

De open manier van meten die hoort bij kwalitatieve methoden is wegens gebrek aan bestaand onderzoek het meest geschikt. Men zou kunnen beargumenteren dat kwantitatief onderzoek een optie zou zijn, middels bijvoorbeeld het afnemen van enquêtes. Echter, resultaten van een kwantitatief onderzoek moeten meetbaar zijn en daarom wordt gewerkt met vooraf gestandaardiseerde concepten (Evers, 2015). Het is moeilijk om dergelijke afbakeningen te motiveren wanneer het onderzoek betrekking heeft op het zoeken naar iets nieuws; dit sluit mogelijk zaken uit. Kwalitatieve meetwijzen vormen in dit geval dus een betere garantie voor accurate resultaten.

3.2 Diepte-interviews

Uit de manieren waarop kwalitatief onderzoek kan worden uitgevoerd is gekozen voor het afnemen diepte-interviews, in de eerste plaats omdat deze methode de meeste ruimte biedt om te focussen op de ervaringen van betrokkenen. Interviews zijn een geschikt middel om in kaart te brengen wat voor betekenis personen geven aan het onderzoeksonderwerpen (Hermanowicz, 2002). Voor focusgroepen is niet gekozen omdat het perspectiefverschil binnen de respondentengroep daarvoor te groot is; verdachten, slachtoffers en professionals kijken allen naar dezelfde veranderingen vanuit andere posities, en dat brengt andere ervaringen en potentiële gevolgen met zich mee. Interviews zorgen in dit geval voor een grotere kans op een goed beeld van hun beleving; door één op één aandacht wordt zoveel mogelijk voorkomen dat ze zich laten beïnvloeden door andermans zienswijze of onderwerpen niet opbrengen. Ook indien gekozen zou worden voor de volgende tweesplitsing met focusgroepen: verdachten en slachtoffers enerzijds en professionals anderzijds zou dit argument gelden; verdachten en slachtoffers lopen hele andere risico's als onderwerp van berichtgeving en de verschillen tussen de beroepen van respondenten zijn tevens te groot om ze qua invalshoek allemaal samen te voegen.

In dit geval is gekozen voor het afnemen van semi-gestructureerde diepte-interviews. Dit wil zeggen dat er gebruik is gemaakt van een topiclist, waarop concepten staan die zijn afgeleid uit

wetenschappelijke theorie, maar het gesprek verder een open karakter zal kennen. Voor deze vorm is bewust gekozen, om de kans op beïnvloeding van wat respondenten willen vertellen te minimaliseren. Indien het interview te veel vasthoudt aan vooraf geformuleerde topics of een vaste vraagvolgorde, wordt te veel gestuurd en krijgen respondenten minder ruimte om hun verhaal te vertellen (Evers, 2015). Dit komt het doel niet ten goede; het gaat immers om het begrijpen van de werkelijkheid van respondenten en niet om wat de onderzoeker denkt dat die werkelijkheid is.

Goede diepte-interviews kenmerken zich door het doordringen tot de binnenwereld van de respondent (Hermanowicz, 2002). Iedereen heeft een andere binnenwereld en het is dan ook van belang te beseffen dat geen interview hetzelfde is of kan zijn. Tijdens het verzamelen van de data is het dan ook van belang voor alles open te blijven staan wat eventueel uit respondenten komt of kan komen, om dit later pas te analyseren, en niet andersom. Om dit zo goed mogelijk te waarborgen zijn, gebaseerd op Hermanowicz (2002) en Evers (2015), een aantal voorwaarden geformuleerd met betrekking tot het verloop van het interview en de houding van de interviewer.

Allereerst staan de antwoorden van de respondenten centraal voor het bepalen van de gespreksstructuur en worden deze gebruikt om subvragen te stellen. De interviewer stelt zich op als een actieve luisteraar; er wordt doorgevraagd op hetgeen betrokkene kwijt wil. Daarbij is het in de context van dit onderzoek, met name bij de interviews met slachtoffers en verdachten, van belang in acht te nemen dat er data in hen schuilgaat waar ze wellicht liever niet direct over praten. Tijdens de gesprekken let de interviewer daarom goed op wat de respondent wellicht liever niet wil zeggen. Daarbij is er ten alle tijde aandacht voor het op het gemak stellen van de respondent, evenals ruimte voor het laten blijken van respect.

De interviewer stuurt ook gedeeltelijk, omdat het wenselijk is zoveel mogelijk onderwerpen van de topiclijst aan bod te laten komen. Dit draagt bij aan een goed uitgangspunt voor het vergelijken van alle data. Het volledig afwerken van de lijst is hierbij geen harde eis maar een leidraad, en ondergeschikt aan het verhaal van de respondent. Ook let de onderzoeker op het feit dat de volgorde waarin topics aan bod komen ondergeschikt blijft aan het belang van het verhaal van de respondent. De sturende rol draait dus vooral om het zoeken naar gepaste momenten om de gewenste onderwerpen aan te halen. Op die manier kan ook beter worden vastgesteld of er sprake is van saturatie; door respondenten veel mogelijkheden te geven tot eigen input kan beter een inschatting worden gemaakt van wanneer zij alle informatie hebben kunnen verstrekken die zij wilden verstrekken.

Tot slot is het van belang te vermelden dat interviews met vier van de vijf professionals zijn afgenomen onder bijzondere omstandigheden, namelijk in de beginfase van COVID-19. Hen is bij uitzondering gevraagd waar in dit geval hun voorkeur lag. Allen verkozen de telefoon boven Skype. De interviewer heeft ervoor gekozen het gemak van de respondenten voorop te stellen en is akkoord gegaan. Fysieke afwezigheid zorgt voor een minder persoonlijk gevoel en maakt het peilen van de respondent laster. Vermoedelijk heeft dat in dit geval geen hele sterke invloed; professionals zijn

minder emotioneel betrokken, waardoor persoonlijke binding hoe dan ook een minder belangrijke rol speelt dan bij de andere groep.

3.3 Respondentengroep

De groep respondenten die heeft meegewerkt aan het verkrijgen van de tien diepte-interviews valt op te delen in twee categorieën; (naasten van) slachtoffers en verdachten enerzijds en beroepsmatig betrokkenen anderzijds. Verdachte en slachtoffers kunnen vanuit hun perspectief vertellen dat ze ergens tegenaan lopen, waar professionals op hun beurt een goed overzicht hebben van hetgeen veranderd is binnen de rechtbankverslaggeving en het strafprocesrecht zelf. Hierdoor kan beter worden vastgesteld of de input van slachtoffers en verdachten relevant is met betrekking tot de onderzoeksvraag; namelijk of gevolgen gerelateerd zijn aan deze veranderingen, en zo ja op welke manier.

Respondenten in de eerste subgroep zijn allen in het verleden ofwel slachtoffer ofwel beschuldigd geweest van een strafbaar feit, waarna een rechtszaak volgde waarover op één of meerdere wijze journalistieke berichtgeving is verschenen. Hierbij is gekozen een eventuele veroordeling niet mee te laten wegen bij de selectie; dit wil zeggen dat het uiteindelijke vonnis in dit geval niet uitmaakt. Het hoofdcriterium met betrekking tot de beschuldigen is dat de mensen in deze groep ten tijde van de rechtszaak als verdachte in het proces zijn beschouwd. In het geval van slachtoffers geldt hetzelfde; het gaat erom dat zij zich in die periode slachtoffer voelden en in de berichtgeving en gedurende het proces als slachtoffer zijn beschouwd..

De tweede subgroep bestaat uit professionals die vanwege hun werk elke dag of met grote regelmaat te maken krijgen met strafrecht en media. Het belangrijkste selectiecriterium is dat respondenten binnen deze groep structurele input moeten kunnen geven over zaken waar slachtoffers en beschuldigen in de context van media en strafrecht mee te maken krijgen. Hiermee wordt bedoeld dat zij ofwel gedurende een lange periode ervaring hebben met slachtoffers en beschuldigen, ofwel in korte tijd aan veel verschillende zaken hebben gewerkt. Mensen die weinig ervaring hebben kunnen niet bijdragen, ook als zij wel vallen onder de beoogde beroepsgroep.

Beide groepen kennen geen aanvullende criteria betreffende zaken als leeftijd of geslacht. Eventuele specificaties op dit gebied zouden informatie kunnen uitsluiten; iedereen kan in theorie immers slachtoffer of verdachte worden van een strafbaar feit. Ook zorgt het streven naar zoveel mogelijk diversiteit voor een groter betrouwbaarheidsgehalte van de resultaten. Het geslacht en de posities van de geanonimiseerde respondenten worden wel benoemd, omdat dit relevante context biedt.

3.4 Werving

De twee subgroepen zijn op verschillende manieren benaderd. In het geval van slachtoffers en beschuldigen is het zo dat het vooraf bekend was dat het door hernieuwde privacywetgevingen

moeilijk is om bij deze doelgroep te geraken voor onderzoeksdoeleinden. Er is daarom gekozen om een oproep te plaatsen op Facebook, om op die manier direct met respondenten in contact te komen die aan de criteria voldoen. De oproep is door verscheidene mensen uit het eigen netwerk van de onderzoeker gedeeld en tevens in verschillende groepen geplaatst. Op die manier zijn de eerste vier personen uiteindelijk allemaal geworven. Geen van hen waren bekenden van de onderzoeker. Één respondent is zowel ooit slachtoffer als verdacht geweest van een strafbaar feit. Aangezien het hier twee andere posities betreft, in twee totaal verschillende soorten zaken die in andere tijdsperiodes plaatsvonden, is ervoor gekozen om twee losse interviews met deze respondent af te nemen.

De professionals zijn grotendeels geworven middels de *non-random sampling* methode; *snowball sampling* (Sarstedt et. Al., 2018). In dit geval wil dat zeggen dat via het eigen netwerk van de onderzoeker contact is ontstaan met een ervaren rechter, wier expertise niet bleek te liggen bij het strafrecht en de media. Zij had wel ervaring met het strafrecht, maar louter in een eerder tijdperk waardoor ze voor haar gevoel geen nuttige linken kon leggen met betrekking tot de te onderzoeken problematiek. Deze rechter heeft geholpen als tussenpersoon en namens de onderzoeker twee ervaren strafrechters benaderd, waarvan een ook ervaring had als persrechter. De twee strafrechtadvocaten zijn ook op deze manier geworven; een bekende van de onderzoeker heeft als tussenpersoon gefungeerd en deze in contact gebracht met twee advocaten die ervaring hebben met strafrechtelijke zaken en de media. De journalist is op basis van zijn openbare profiel en vooraf vastgestelde geschiktheid direct benaderd door de onderzoeker. Onderstaand overzicht geeft schematisch en globaal weer wat voor personen er uiteindelijk per categorie bevraagd zijn en hoe zij betrokken zijn bij het onderzoeksonderwerp.

Slachtoffers/verdachten/naasten		
	<i>Geslacht</i>	<i>Positie</i>
Anna	Vrouw	Slachtoffer van een verkrachting
Lars	Man	Slachtoffer van openlijke geweldpleging
Isabel	Vrouw	Slachtoffer van smaad en laster Beschuldigd van dierenmishandeling
Cato	Vrouw	Verklaard namens beschuldigde vader. Vader verdacht van onrechtmatig ontslaan werknemer en internetfraude
Professionals		
	<i>Geslacht</i>	<i>Functie</i>
Nicole	Vrouw	Strafrechter met circa 10 jaar ervaring incl. meervoudige kamer
Jacqueline	Vrouw	Strafrechter met circa 15 jaar ervaring incl. meervoudige kamer, waarvan tevens 10 als persrechter
Koen	Man	Rechtbankjournalist met meer dan 20 jaar ervaring
Bart	Man	Strafrechtadvocaat met ervaring met uiterst privacygevoelige zaken
Emma	Vrouw	Strafrechtadvocate, focus op verdediging verdachte

Figuur I: schematische weergave respondenten

3.5 Inhoud interviews

De structuren van de interviews zijn gebaseerd op twee verschillende topiclijsten: een voor slachtoffers en verdachten, de ander voor beroepsmatig betrokken personen. De topics dienen als handvaten om informatie te verzamelen over in het theoretisch kader besproken concepten. In het geval van slachtoffers en verdachten zijn dat de volgende concepten: beeldvorming, privacy en begeleiding tijdens het proces. Om informatie te hierover te verkrijgen, zijn de volgende

gespreksonderwerpen gehanteerd als leidraad: hoe de betrokkene zich voelt over de inhoud van de berichtgeving, de mate waarin de berichtgeving een inbreuk vormt op de persoonlijke levenssfeer van betrokkene, de manier waarop de journalistieke berichtgeving verschilt van de werkelijkheid van de respondent en tot slot diens mening over het huidige beleid betreffende journalistiek en openbare zittingen. Tevens is voorafgaand aan elk interview de berichtgeving over de betreffende zaak doorgenomen, om hier inhoudelijk met hen over te kunnen spreken.

Gedurende de gesprekken met beroepsmatig betrokkenen ligt een grotere focus op hun blik op het functioneren van de rechtbankverslaggeving en juridische begrippen of ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op de ervaringen van slachtoffers en verdachten. Voor hen geldt dat de volgende concepten centraal staan: de representativiteit van rechtbankverslaggeving, voorlichting vanuit de rechtbank, de onschuldpresumptie en de toegenomen rol van het slachtoffer. De gehanteerde gesprekstopics zijn hierbij voor een groot gedeelte hetzelfde. Voor de professionals geldt dat de invalshoek per individu is aangepast op hun beroep. Beide topiclijsten zijn opgenomen in de bijlage, vanaf pagina 142.

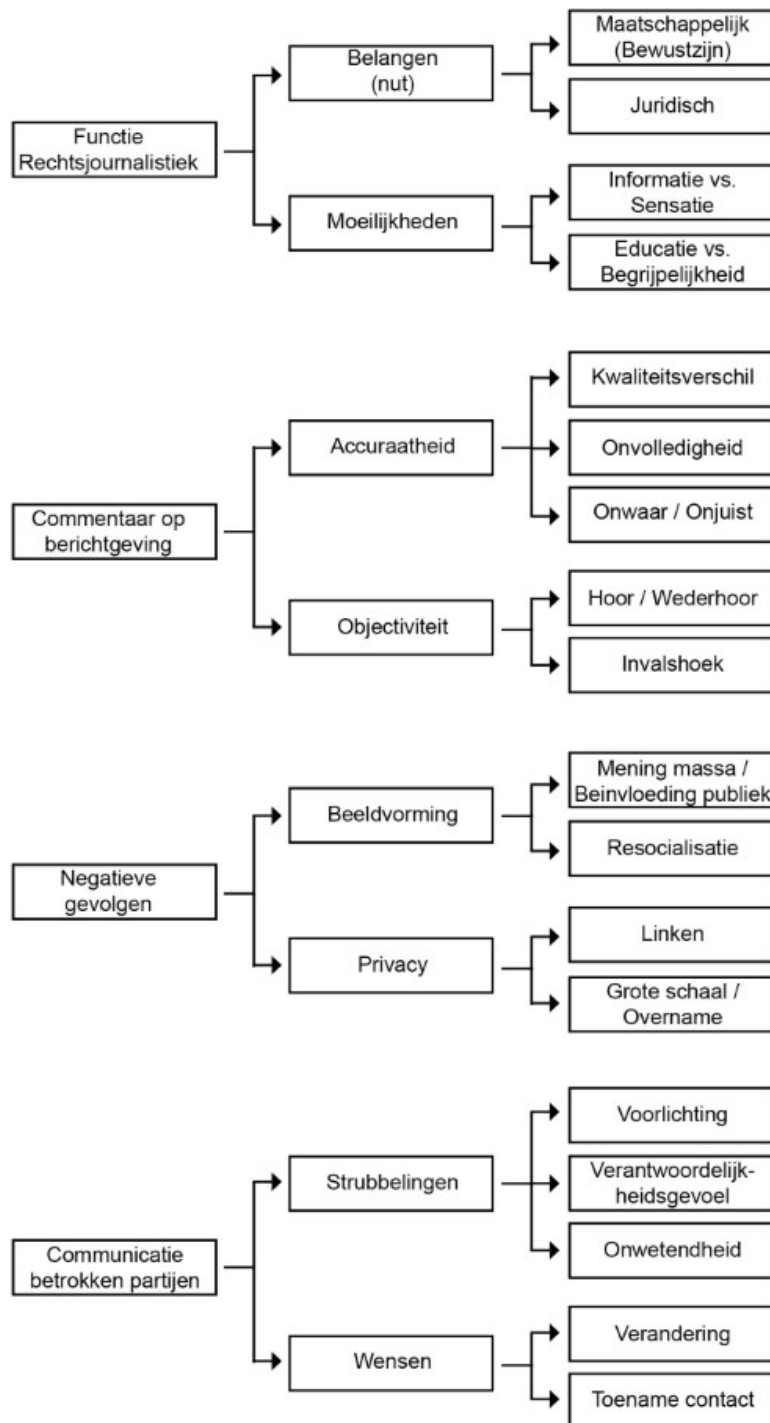
Betreffende het tijdspad van de interviews heeft de interviewer zich niet laten lijden door het vooraf gestelde ideaalbeeld van circa één uur; er is gelet op wanneer saturatie werd bereikt. Soms was dit eerder dan verwacht. Dit wil zeggen dat gestopt is met het gesprek wanneer de respondent begon met zichzelf regelmatig herhalen en de interviewer het gevoel had dat alle gewenste topics aan bod waren gekomen. Gedurende het afnemen van de interviews merkte de interviewer dat er door de respondenten vaker werd gestuurd richting andere invalshoeken dan verwacht. De interviewer heeft op basis van de criteria hier zoveel mogelijk ruimte aan geboden en hiernaar geluisterd. Dit soort inbreng werd pas onderbroken indien het in verhouding meer tijd ging innemen dan onderwerpen die relateerden aan het onderzoeksonderwerp, of de respondent in herhaling viel.

3.6 Data-analyse

De data is geanalyseerd door een codeerproces van drie stappen toe te passen zoals omschreven door Boeije en Bleijenbergh (2005). Achtereenvolgens zijn de volgende fases doorlopen: open coderen, gevolgd door axiaal coderen en selectief coderen.

Gedurende het open coderen vormt de data zelf het uitgangspunt (Boeije & Bleijenbergh, 2005). Dit wil zeggen dat alle interviews zijn doorgenomen en alle data is meegenomen om te kijken welke terugkerende thema's er binnen de gesprekken zijn te onderscheiden. Hieruit kwam naar voren dat over de volgende vier onderwerpen het meest werd gesproken: functie van de rechtbankjournalistiek, commentaar op berichtgeving, negatieve gevolgen en communicatie tussen betrokken partijen. Vervolgens wordt tijdens het axiaal coderen meer definitie aan de data toegekend door te kijken hoe verschillende uitspraken binnen de hoofdonderwerpen samenhangen of zich van elkaar onderscheiden. Op basis van dit proces zijn per hoofdonderwerp afzonderlijke hoofd- en subthema's vastgesteld die gedetailleerder betekenis geven aan de vier eerder genoemde onderwerpen.

De resultaten van het open en axiaal coderen zijn schematisch weergegeven in onderstaand figuur. De linker vier blokken geven de hoofdonderwerpen weer die zijn vastgesteld na open coderen. De tweede kolom laat zien welke hoofdthema's er per onderwerp zijn vastgesteld tijdens het axiaal coderen, waarna de rechterkolom de bijbehorende subthema's duidt. Voor het hoofdonderwerp 'commentaar op berichtgeving' geldt dus dat na axiaal coderen hierbinnen de hoofdthema's 'accuraatheid' en 'objectiviteit' zijn geconstateerd. Bij accurateit horen de sub-thema's 'kwaliteitsverschil', 'onvolledigheid' en 'onwaar / onjuist', en bij objectiviteit 'hoor/wederhoor' en 'invalshoek'.

Figuur II: resultaten open en axiaal coderen

Tot slot bepaalt de onderzoeker tijdens het selectief welke codes/uitspraken centraal staan. De keuzes die tijdens deze fase gemaakt zijn vallen terug te lezen in het volgende hoofdstuk. Daarin worden de belangrijkste thema's toegelicht, waarbij de uitspraken worden uitgelicht die het meest van belang zijn voor de onderzoeksvraag.

3.7 Validiteit en betrouwbaarheid

Binnen de respondentengroep is de kans op zo veel mogelijk diversiteit gewaarborgd door geen aanvullende selectiecriteria te hanteren qua leeftijd of geslacht. Dit houdt in theorie de kans op een representatieve groep zo groot mogelijk. Echter, het aantal geïnterviewden blijft te klein om het aannemelijk te laten zijn dat deze resultaten in zijn algemeenheid gelden voor alle betrokkenen. Deze beperktere mate van betrouwbaarheid is een veel gehoord kritiekpunt op kwalitatief onderzoek. Het opstellen van criteria en richtlijnen met betrekking tot de inhoud van de interviews en de rol van de interviewer, bewaakt de betrouwbaarheid van de uitvoering. De tentatieve resultaten die hieruit voortvloeien leveren relevante thema's op. Het is niet mogelijk om te zeggen hoe dit ligt in de kwantitatieve zin, maar dat is ook niet het doel van deze verkennende studie. De resultaten zijn valide, aangezien het gaat om ervaringen van respondenten en zij direct worden bevraagd. De data komt uit henzelf, waarbij hen zoveel mogelijk ruimte wordt geboden om zonder restricties te vertellen wat die ervaringen zijn.

4. Resultaten

In deze sectie wordt op basis van de afgenomen interviews het perspectief van de respondenten uiteengezet. De verkregen data wordt besproken op basis van de volgende onderwerpen: de functie van rechtbankjournalistiek, objectiviteit, accuraatheid, beeldvorming, privacy, en tot slot de communicatie tussen betrokken partijen. Deze thema's worden in afzonderlijke paragrafen toegelicht, geïllustreerd met voorbeelden afkomstig uit de interviews, die alle zijn opgenomen in bijlage I.

4.1 De functie van rechtbankjournalistiek

Allereerst val het op dat vrijwel alle respondenten een mening hebben over het doel van berichtgeving over een strafproces en de daarop aansluitende rol van die berichtgeving binnen de maatschappij. Zij uiten zich enerzijds over hoe die rol vervuld zou moeten worden. Anderzijds benoemen ze wat ze in de praktijk zien gebeuren en dat dit niet altijd strookt met hun ideaalbeeld. Van belang om te vermelden is dat deze sectie louter draait om de primaire functie die dit soort journalistiek, als schakel tussen de burger en het strafproces, zou moeten hebben, en vervolgens of dit strookt met wat wordt teruggezien. Hierbij wordt dus niet behandeld wat eventuele oorzaken van de discrepanties zijn en in hoeverre de media hier verantwoordelijk voor zijn; later in dit hoofdstuk wordt hier aandacht aan besteed.

Respondenten die werkzaam zijn binnen de juridische sector vinden het van belang dat burgers weten wat er speelt binnen de rechtstaat. Dit zou meer begrip creëren voor beslissingen die worden genomen in strafprocessen:

“Ik vind het belangrijk dat mensen (...) ook een soort begrip hebben voor wat wij hier doen. En niet alleen maar denken van hè, nou belachelijk laag die straf...dat je hoopt dat je dat een beetje kan uitleggen.”

Strafrechter (int. 10, pag. 131)

Rechters en advocaten benaderen de journalistiek hierbij voornamelijk als een educatief orgaan. Deze door hen aan de journalist toegekende educatieve rol komt niet alleen terug waar het gaat om het informeren van burgers over de thema's die aan bod komen binnen het strafproces. Ook wanneer het aankomt op kennis de (technische) werking van dat strafproces, zien zij media als verantwoordelijk voor het aanbieden van informatie daarover.

“Ik denk ook dat het voor mensen gewoon van belang is om te zien dat de rechtspraak werkt, en hoé de rechtspraak werkt. Gewoon om te weten van wat gebeurt er nou eigenlijk als je bij een rechter komt. Ik denk dat dat heel belangrijk is; dat mensen in de maatschappij weten wat je te wachten staat als je ergens de fout in gaat.”

Strafrechter (int. 9, pag. 116)

Deze taak moet zowel direct als indirect worden vervuld, wat wil zeggen dat wanneer er geen artikelen verschijnen die direct of hoofdzakelijk gaan over de werking van het strafproces, de burger deze kennis moet krijgen door hoe een journalist informatie opschrijft over wat er speelt in de zaken zelf. Een strafrechter licht het belang hiervan toe als zij uitlegt hoe de rechtspraak probeert bij te dragen aan juridische accuraatheid in alledaagse rechtbankverslaggeving:

“Er was dus steeds meer behoefte om zaken uit te leggen aan mensen die niet specifiek juridisch geschoold zijn. Daarvoor is de functie van persrechter tot leven geroepen. [Die legt het uit op een manier] waarop [rechters] zelf graag zouden willen zien dat het in de media komt en daar hoop je dan op die manier iets aan bij te dragen. Het gebeurde natuurlijk best wel vaak dat bijvoorbeeld eis en vonnis door elkaar werden gehaald, waarvan je denkt ja; het zou fijn zijn als mensen die daarover schrijven op de hoogte zijn van hoe het precies zit.”

- *strafrechter (int. 10, pag. 123)*

Tot slot kennen de advocaten, rechters en journalist een controlerende rol toe aan het feit dat er geschreven kan worden over rechtspraak, hetgeen bijdraagt aan het functioneren van het rechtssysteem. Een strafrechter licht toe: “Als controle, dat er niet zo maar dingen gebeuren. Dat je ook kunt zien (...) of dat allemaal onderbouwd is en of er gegronde redenen zijn om tot die beslissing te komen” (int. 9, pag. 116).

Slachtoffers en verdachten geven op hun beurt ook aan informatievoorziening belangrijk te vinden, maar op andere wijze. Slachtoffers vinden het met name van belang dat informeren van burgers bijdraagt aan het voorkomen van herhaling van dat wat hen is overkomen. Dit zou gebeuren doordat de informatie burgers bewuster maakt van gevaren van buitenaf: Een slachtoffer van een verkrachting zegt: “Dit kan iedereen overkomen, en je mag echt wel een beetje nadenken over je eigen veiligheid soms.” (int. 1, pag. 18). Hierop aansluitend benoemt een slachtoffer van openlijke geweldpleging dat het bestaan van berichtgeving kan zorgen voor meer algemene veiligheid, door burgers bewust te maken van hun eigen gedrag. Hij illustreert dit met het volgende voorbeeld: “Om mensen gewoon er weer eens een keer op te wijzen van doe voorzichtig na het stappen, denk eens een keer na.” (int. 2, pag. 31).

Daarnaast kan berichtgeving in het geval van slachtoffers ook functioneel zijn om zich ‘gezien’ en geloofd te laten voelen. Het verkrachtingsslachtoffer legt dit als volgt uit: “Enerzijds is het natuurlijk een stukje bewijs van ‘zie je nou wel, ik heb niet uit mijn nek geluld, het is echt gebeurd’” (int. 1, pag. 11). Tot slot wordt genoemd dat journalistiek over strafbare feiten onjuiste verhalen of onnodige sensatie zou kunnen voorkomen. Het slachtoffer van geweldpleging: “Ik vind het wel goed dat ze een persbericht eruit doen, vanuit de politie zijnde, zeker omdat je dan ook die spannende verhalen voor bent eigenlijk.” (int. 2, pag. 31). Aansluitend daarop legt hij uit dat burgers in het echte leven aspecten van strafbare feiten kunnen zien of horen, bijvoorbeeld een gedeelte van een

vechtpartij, en op basis daarvan zelf vervolgens onnodig angstig kunnen worden. Goede informatievoorziening neemt dergelijke paniek weg.

Vrijwel alle respondenten geven aan dat berichtgeving over strafprocessen voor hun gevoel niet meer of steeds minder voldoet aan het door hen gewenste beeld. Een strafrechtadvocaat benoemt dit als volgt: “Nou dat komt natuurlijk ook door onjuiste informatievoorziening, en dat vind ik heel erg, (...) zelfs NOS werkt daar af en toe aan mee; dat het steeds meer sensatie wordt.” (int. 7, pag. 107). De focus ligt volgens de geïnterviewden steeds meer op wat het publiek leuk vindt. Een verdachte van dierenmishandeling zag deze focus terug in berichtgeving over haar eigen zaak: “Heel erg op clickbate! Dus mensen vinden het leuk, als je dat nog even verergerd (...) heel erg sensatie!” (int. 4, pag. 65). Het vaakst geven respondenten aan dat informatie plaats moet maken voor sensatie, gevolgd door het feit dat educatie moet wijken voor begrijpelijkheid. Een strafrechter geeft over dat laatste aan: “Er is wel eens een roep vanuit onze beroepsgroep van ja, jeetje, moeten we daar dan niet bij gaan zitten en de dingen uitleggen.” (int. 9, pag. 127). Een advocaat illustreert dat met het volgende voorbeeld:

“Op het moment dat een slachtoffer geen spreekrecht heeft zou het zuiverder zijn als de media gebruik maken van de term benadeelde partij, omdat dan heel duidelijk is dat het alleen maar over de hoogte van een schadevergoeding mag gaan”

- strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 105)

Opvallend is dat alleen de mening van de journalist afwijkt wanneer gesproken wordt over het afnemen van informatie in de verslaggeving. Waar alle andere respondenten uitspraken doen die het sensatiegehalte adresseren, zegt hij het volgende: “Kranten wordt wel eens verweten dat ze sensationeel zijn, op zich snap ik die kritiek wel, alleen ik vind sensationeel een hele rare lading. Dat is eerder emotioneel.” (int. 6, pag. 87). Hij licht dit perspectief als volgt toe:

“Wat je wilt doen als journalist is dat verhaal naar de lezer brengen, en je kan best een moordzaak heel sec omschrijven (...) maar je zit er toch met hele andere vragen dan strikt [de] juridische afdoening. De meeste lezers, denken wij, willen toch lezen: wat drijft iemand ertoe om dat te doen? (...) Hoe denken de nabestaanden erover? Dat is iets wat dichter bij de mensen komt dan juridische afdoening.”

- *rechtbankjournalist* (int. 6, pag. 87)

Concluderend zou berichtgeving over strafprocessen volgens respondenten idealiter fungeren als de schakel die zorgt voor het creëren van meer begrip en opheldering tussen rechtsprekende machten en de maatschappij; een proces dat beide kanten op werkt en wordt bewerkstelligt door informatie en educatie in de media. Echter, dit ideaalbeeld zien zij minder terug in de praktijk. De vergrote focus op

sensatie overschaduwet in hun ogen juiste informatievoorziening, waar educatie middels het correct weergeven of toelichten van juridische begrippen moet wijken voor de wens van het publiek om gemakkelijke en begrijpelijke teksten te lezen. De volgende twee paragrafen zullen dieper ingaan op wat media volgens respondenten inhoudelijk zouden moeten en/of kunnen veranderen aan de berichtgeving, om bij te dragen aan een betere vervulling van deze rol.

4.2 Accuraatheid

Zowel slachtoffers en verdachten als professionals gaven frequent aan commentaar te hebben op de inhoud van de berichtgeving. Hierbij vallen opmerkingen die betrekking hebben op de accuraatheid van de verslaggeving op te delen in drie categorieën: onvolledigheden, onjuistheden en kwaliteitsverschillen.

Onvolledigheid kan in dit geval op twee manieren worden opgevat. Allereerst is het totale beeld van welke strafzaken op welk moment relevant zijn vaak onvolledig, als gevolg van keuzes die journalisten of redacties maken over wat zij wel of niet verslaan. Buiten het feit dat spraakmakende grote zaken gegarandeerd aandacht genieten, bestempelen respondenten het gedrag van journalisten als erg willekeurig.

“Opeens zit er bij een of andere halve flutzaak waar niks interessants aan is een journalist, terwijl ik echt een interessant verhaal heb in een andere zaak en niemand ernaar omkijkt. Het is héél willekeurig wanneer je wel of niet een journalist aantreft.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 108)*

Dit onvoorspelbare gedrag zien juridische professionals als iets lastigs: als keuzes met betrekking tot welke zaken nieuws worden, vaak lijken te berusten op willekeur, kan dit resulteren in een niet-representatief beeld van wat er speelt binnen de rechtsstaat. Over deze nieuwsselectie geeft de journalist allereerst aan dat er binnen rechtbankverslaggeving hoe dan ook een focus ligt op strafzaken vergeleken bij andere juridische problematiek (int. 6, pag. 86). De selectie die vervolgens wordt gemaakt licht hij als volgt toe: “Kijk, wij zijn natuurlijk geen juridisch blad, wij zijn een massamedium, dus wij moeten berichten maken die raken aan iedereen, of aan zoveel mogelijk mensen. En een moord is iets wat veel mensen raakt.” (int. 6, pag. 86).

Wanneer het gaat over informatievoorziening in berichten afzonderlijk, wordt onvolledigheid tevens veelvuldig als kritiekpunt genoemd. Een strafrechtadvocaat licht toe: “Als je weet wat er in het dossier zit, en dan vervolgens ziet wat daarvan terugkomt in de media en welke hele relevante onderdelen niet, dan is dat wel zorgelijk.” (int. 7, pag. 108). Deze advocaat illustreert dit met een voorbeeld waarbij ze omschrijft wat er zou gebeuren als journalisten zouden informeren naar het grotere geheel:

“Het zou kunnen dat er een aanhouding is verricht en dat er een artikel wordt gepost met ‘enorm grote zaak, 24-jarige verdachte gepakt met vijfhonderd kilo cocaïne-invoer’ en als de journalist even de officier belt, blijkt dat de kleinste vis uit de zaak te zijn, [iemand] die ooit z’n scooter heeft uitgeleend....dan zegt de officier, post dit maar niet, je hebt de verkeerde, we hebben niet de hoofdverdachte aangehouden.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 112)*

Ook slachtoffers en verdachten onderschrijven het voorkomen van dit soort onvolledigheden. Vanuit hun perspectief is er vaak sprake van situaties waarin het slechts gedeeltelijk presenteren van de feiten of gebeurtenissen zorgt voor het creëren van schijnwaarheden. Een familielid van een later onschuldig bevonden verdachte over berichtgeving gedurende de zaak: “Eenzijdig vooral, heel eenzijdig. Alsof je verschillende stukjes uit een verhaal hebt geknipt en die toen aan elkaar hebt geplakt, in zo’n volgorde dat er een soort rode draad doorheen gaat lopen, die er in het echte verhaal niet was.” (int. 3, pag. 49).

Deze onvolledigheid verklaren respondenten niet alleen door gebrek aan dossierkennis; volgens sommigen maken media dit soort keuzes bewust:

“Ik vind het kwalijk dat, zeker bepaalde kranten, toch wel heel erg sensatiebelust zijn en niet een groter plaatje [zien], ik wil niet zeggen dat ze het niet kunnen zien, maar [dat ze] er niet over willen berichten, want ja, dit is wat lezers leuk vinden.” –

- *dochter verdachte (int. 3, pag. 65)*

Een strafrechter met tien jaar ervaring als persrechter benoemt dat onvolledigheid tevens in verband kan staan met de ruimte die er is voor verslaggeving. Over het toelichten van gecompliceerde vonnissen aan de media meldt zij: “Dan heb je vaak maar heel kort tijd om dat eventjes uit te leggen.” (int. 9, pag. 132). Een andere rechter impliceert dat dit soort keuzes van de media bewust kunnen zijn en te maken hebben met de gewenste publicatievorm: “Soms zijn dingen [bijvoorbeeld overwegingen in een vonnis] gewoon gecompliceerd en heel genuanceerd uitgelegd of opgeschreven, en dat past dan niet altijd in de krant.” (int. 10, pag. 117).

Naast het constateren van fouten met betrekking tot volledigheid, geeft het grootste gedeelte van de respondenten ook aan met concrete onwaar- en/of onjuistheden te maken te hebben gekregen als gevolg van verzonden of verkeerd opgeschreven berichtgeving. Een respondent vertelt over de berichtgeving over zijn zaak, die ging over het ontvangen van een klap na het stappen. Hij hield hier een bloedneus en wat blauwe plekken aan over: “Je zag, per krant werd het heftiger. Op een gegeven moment werd het ‘jongens tot bloedens toe mishandeld’, vervolgens werd het ‘grote vechtpartij’, ‘zware mishandeling’” (int. 2, pag. 25). In dit geval kunnen de onjuistheden in berichtgeving worden gelinkt aan het feit dat media de neiging hebben zaken van elkaar over te nemen en zich niet altijd te baseren op primaire bronnen: “Dat is een beetje dat spelletje van vroeger; als ik tegen jou iets vertel en

jij vertelt het aan tien anderen door dan krijg je tien andere verhalen. En dat is met dit verhaal ook.” (int. 2, pag. 27).

Twee respondenten kregen te maken met berichtgeving waar achteraf mee bleek geknoeid; er was geknipt in geluidsopnames door journalisten. Ook een advocaat zegt tijdens het gesprek over hoe haar strafzaken in de media komen dat het verdraaien van de waarheid veelvuldig voorkomt: “er zijn echt vaak zaken waarin gewoon niet de juiste feiten worden weergegeven.” (int. 7, pag. 107). Het meest gegeven voorbeeld dat advocaten en rechters geven met betrekking tot onwaar- en onjuistheden gaat over het regelmatig voorkomen van fouten maken die te maken hebben met vakjargon of vakkennis. Journalisten gebruiken dan onjuiste termen of plaatsen zaken in de verkeerde context: “Dat wordt onderling door advocaten ook gewoon naar elkaar toegestuurd: deze journalist was vandaag bij mijn zitting, die heeft er kennelijk helemaal niets van begrepen; dit heb ik niet gezegd, dat klopt juridisch niet.” (int. 7, pag. 112).

Tot slot geven respondenten meermaals aan dat het algehele niveau van accuraatheid vertroebelt door grote kwaliteitsverschillen tussen de berichten onderling. Enerzijds wordt dit opgehangen aan verschillen tussen journalisten als individu:

“Er zijn ook journalisten (...), waarvan ik het idee heb: jij zit normaal op de voetbalsectie maar [je collega] was vandaag ziek en ze hebben je gevraagd om vandaag naar de rechtszaak te gaan. Dan merk je gewoon; jij hebt er helemaal niets van begrepen, maar de vaste verslaggevers, die hebben echt wel kennis van zaken.”.

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 112)*

Het bezitten van de juiste kennis komt door veel ervaring of expertise, of een combinatie van beide:

“Er zijn natuurlijk een aantal journalisten (...) die al veel langer meelopen en die langzamerhand al behoorlijk wat juridische kennis hebben opgebouwd dus die eigenlijk dit prima doen maar soms zit er ook iemand tussen dat je denkt van: ‘je hebt het gewoon eigenlijk niet goed begrepen’ en dan lees je dingen van: het klopt gewoon eigenlijk niet.”

- *strafrechter (int 9, pag. 126)*

Zowel slachtoffers en verdachten als rechters en advocaten hebben niet alleen commentaar op het eindproduct van onervaren of onvoldoende geïnformeerde journalisten, ook op hoe journalisten hun werk uitvoeren leveren zij kritiek.

“Kijk er zijn nog af en toe best wel eens journalisten, en dat zijn dan mensen die vaak net in deze sector werken ofzo, die dan tegen mij zeggen, ja wat vind u eigenlijk zelf van dat vonnis? [...] Dat zijn van die vragen, ja, dan haak ik snel af want daar gaat het natuurlijk helemaal niet om.”

- *strafrechter (int. 9, pag. 127)*

Naast het verschil tussen journalisten benoemen respondenten ook de kwaliteitsverschillen tussen mediabedrijven genoemd tijdens het verklaren van een algemeen gebrek aan accuraatheid. “Je merkt natuurlijk verschil. Het Noord-Hollands Dagblad versus de NOS of versus het AD of de Telegraaf, dat zijn niet voor niets verschillende kranten of platforms, dat is zo.” (int. 7, pag. 111). Hierover merken de geïnterviewden structureel op dat er een groeiende vorm van teleurstelling heerst in ‘kwaliteitsmedia’ waarvan in beginne gehoopt werd dat ze accurater zouden zijn.

Al met al is tegenwoordige rechtbankverslaggeving volgens de respondenten met regelmaat onvolledig, hetgeen leidt tot onjuiste beeldvorming. Daarnaast komen onwaar- of onjuistheden veelvuldig voor in de berichtgeving zelf. Dergelijke kwaliteitsgebreken worden verklaard op basis van de ervaringen of expertise van journalisten. Het vertrouwen met betrekking tot accuraatheid verschilt tevens per medium.

4.3 Objectiviteit

Respondenten vinden de verslaggeving vaak onvoldoende objectief. Commentaar hierover heeft ofwel betrekking op (het gebrek aan) hoor en wederhoor, ofwel op de door de journalist gekozen invalshoek. Volgens veel respondenten zou de inhoud van journalistiek over strafprocessen inhoudelijk sterk verbeteren wanneer meer partijen bevroegd zouden worden.

“Als je onafhankelijk journalist zou willen zijn, dan denk ik wel dat daar echt veel winst te behalen valt als men kritischer zou kijken naar de feiten en het verhaal meer van twee kanten zou bekijken.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 110)*

Respondenten brengen dit in verband met de veelal directe vorm van verslaggeving: “Dat zullen ook journalisten zijn, [die] maar gewoon ter plekke stukjes schrijven. Dan denk ik: het had wel een mooier stuk kunnen zijn. Het had meer inhoud kunnen hebben.” (int. 1, pag. 20). Daarnaast kan dergelijke eenzijdigheid veroorzaken dat directbetrokkenen zich niet voldoende gezien of gehoord voelen. Een slachtoffer van een verkrachting geeft aan:

“Dat weet je [als journalist] pas als je hier gewoon een beetje goed mee omgaat en je mij had gevraagd. Het gaat over iemand anders en dat maak je bekend. Je had me best mogen interviewen, met mij mogen praten over hoe ik dat zelf zie.”

- *verkrachtingslachtoffer (int. 1, pag. 19).*

Ook wanneer een journalist ervoor kiest om direct verslag te doen van de zaak zonder betrokken partijen te bevragen, vinden respondenten dat het verhaal vaak op een objectievere manier kan worden neergezet dan nu gebeurt. Te veel eenzijdigheid brengen respondenten in deze context veelal in verband met gebruikte terminologie, zoals het veelvuldig gebruiken van het woord ‘dader’ wanneer iemand nog verdachte is, of ander soortgelijk taalgebruik dat impliceert dat het zeker is dat iemand schuldig is. Deze populairdere schrijfstijl kan volgens respondenten zorgen voor het neigen naar een bepaalde invalshoek. Een slachtoffer van een verkrachting geeft aan dat gedeeltes van het strafbare feit met meer krachttermen dan nodig werden omschreven in de berichtgeving. Zo stond er dat ze ‘de bosjes in werd gesleurd’ terwijl haar verzocht werd van haar fiets af te stappen. “De schrijfstijl/taal had ik gewoon professioneler gehouden.” (int. 1, pag. 15).

Tot slot lijkt er op het gebied van te eenzijdige verslaggeving een verband te bestaan met de grotere rol van het slachtoffer binnen het strafproces. Dit zou doorwerken op de berichtgeving en sneller zorgen voor bevooroordeeldheid in de informatievoorziening. Een strafrechter: “Vanuit dat perspectief moet je dan heel veel aandacht besteden, op zich terecht, aan dat slachtoffer. Maar dat slachtoffer is natuurlijk ervan overtuigd ‘hier zit de dader’. En daar zit een enorme discrepantie.” (int. 10, pag. 139). Vooral over het toekennen van spreekrecht aan slachtoffers bestaat om die reden veel discussie. Een advocaat licht dit toe:

“Op dat moment ga je als slachtoffer, omdat je bezig bent met die psychische verwerking (...), die persoon die verdacht is als dader zien, want diegene zit misschien al een jaar in voorlopige hechtenis, je hebt al drie keer gehoord hoeveel bewijs er ligt: na een tijdje wordt dat geen verdachte meer maar (...) is dat dan de dader. Op het moment dat je dan gebruik maakt van je spreekrecht dan adresseer je de dader en kijk je de verdachte aan, en dat past niet bij ‘innocent until proven guilty’. Je kijkt de verdachte aan en zegt; jij hebt dit gedaan, jij hebt dit kapot gemaakt, jij bent de dader.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 103)*

Onder professionals bestaan structurele zorgen over wat dit doet met de berichtgeving: “Dat heeft invloed op alles, ook op hoe een journalist dan vervolgens een artikel insteekt of op hoe dat op Twitter overkomt, want als je een Saskia Belleman hebt, die typt alles wat er wordt gezegd en ook gewoon ‘moeder van slachtoffer zegt: jij hebt mijn dochter vermoord.’” (int. 7, pag. 104). Niet alleen het

letterlijk quoten wordt in dit geval genoemd als zijnde moeilijk; ook het feit dat dergelijke betogen journalisten kunnen raken is volgens de respondenten zorgelijk.

Net als in het geval van accuraatheid, kennen respondenten ook betreffende objectiviteit verantwoordelijkheid toe aan de journalist als individu:

“Als journalist mag je natuurlijk schrijven wat je wilt en als je de feiten van de zaak hebt gehoord, kun je er wat van bakken, maar je kunt ook denken: ik heb echt pas een goed onderzoek gedaan als ik de officier van justitie heb gevraagd naar diens visie, en de advocaat, en de overige betrokkenen.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 111)*

Gebrek aan het belichten van meerdere kanten van een verhaal, zorgt bij respondenten voor minder vertrouwen in de bekwaamheid van een journalist. Het verkrachtingslachtoffer geeft, tijdens een gesprek over het ontbreken van hoor- en wederhoor in de berichtgeving over haar eigen zaak, het volgende aan: “Volgens mij is dit [artikel] geschreven door een man die zich totaal niet heeft ingelezen, die niets van de zaak weet.” (int 1, pag. 20). Na het natrekken van dit artikel bleek het bericht geschreven door een journalist met meer dan tien jaar ervaring. Tevens daalt op het gebied van objectiviteit het vertrouwen in de gevestigde media:

“En ik vind écht, en dat vind ik heel lastig om te zeggen, want ik lees het zelf ook en ik neem het ook voor waar aan, als ik bepaalde artikelen van gerespecteerde mediaplatforms lees, van gerespecteerde kranten, dan vind ik het gewoon écht vaak niet objectief genoeg. Dat vind ik echt zorgelijk, want dat verwacht je wel van, in mijn geval (...) het NRC, Parool en Trouw. Ik vertrouw wat daar wordt geschreven, maar sommige gevallen hebben gewoon uitgewezen dat het onvoldoende objectief is wat dat daar staat, en dat is wel zorgelijk, als mensen hetgeen zij lezen voor waar aannemen, of voor waar willen aannemen.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 107)*

Samenvattend is rechtbankverslaggeving vanuit het perspectief van respondenten onvoldoende objectief. Zowel slachtoffers en verdachten als juridisch professionals geven dit aan. Gebrek aan hoor- en wederhoor zorgt sneller voor gekleurde berichtgeving en kan directbetrokkenen het gevoel geven dat hun perspectief niet voldoende serieus wordt genomen. Berichtgeving kent al snel een bepaalde invalshoek in plaats van neutraal te zijn. Dit koppelen respondenten aan het soort taalgebruik in de verslaggeving. Dit taalgebruik wordt bestempeld als populair of sensatiebelust. Buiten zo'n soort toon van schrijven draagt de toegenomen rol van het slachtoffer in het strafproces bij aan minder neutrale verslaggeving. Enerzijds beïnvloeden de emoties van slachtoffers de journalisten en het publiek, anderzijds versterkt het een verdachte-als-dader-frame.

4.4 Beeldvorming

Foutieve beeldvorming is een van de negatieve gevolgen die respondenten benoemen als gevolg van het gebrek aan kwaliteit in verslaggeving. Dat slachtoffers en verdachten vaak anders worden neergezet en dit pas terugzien bij publicatie, maakt bij hen veel los. Uitspraken als ‘ik moest ook huilen daarna’ of ‘dat was héél akelig’ kwamen in meerdere interviews met slachtoffers en verdachten terug (int. 3, pag. 49; int. 5, pag. 74). Deze emoties koppelen zij aan het beeld wat over hen ontstaat bij de massa: “Gewoon voor het beeld van anderen vind ik het heel vervelend. Voor mezelf vond ik het niet zo heel interessant wat daar staat maar wel voor wat anderen van jou denken of vinden.” (int. 2, pag. 29).

Foutieve beeldvorming is niet alleen iets wat bij direct betrokkenen zorgt voor vervelende gevoelens, zij merken hier ook concrete gevolgen van. Hierbij noemen zij de invloed die berichtgeving heeft op hun geloofwaardigheid het vaakst.

“Het is echt verschrikkelijk gewoon. Als je dan gaat kijken dan denk je ook jeetje, hoe kunnen mensen dit ook daadwerkelijk geloven?! Dat dacht ik altijd al, maarja, nu heb ik er ook niet echt vertrouwen meer in dat iemand het ook echt goed kan doen”.

- *dochter verdachte (int. 3, pag. 50)*

Dat de mening van mensen beïnvloedt wordt door media en effect heeft op in hoeverre direct betrokkenen nog worden geloofd, wordt tijdens de interviews meermaals bevestigd. Een verdachte en een slachtoffer waarover berichtgeving is verschenen, die achteraf in beide gevallen onjuistheden bleek te bevatten, ervoeren dat die geloofwaardigheid in zowel persoonlijke als bredere kring werd aangetast. “Ze geloven me gewoon niet. Ik kan het wel honderd keer zeggen” refereert naar collega’s op werk (int. 3, pag. 51). De andere respondent praat over haar ervaringen met wildvreemden: “Dit was nu gewoon de waarheid geworden ... Het heeft echt bijna drie weken het nieuws gedomineerd en mensen geloofden me gewoon niet.” (int. 5, pag. 76). Feit dat in beide gevallen bleek dat er onjuiste feiten waren gebruikt voor deze berichtgeving maakte volgens beide weinig verschil voor de mening die mensen er achteraf aan overhouden: “De overgaande boodschap was eigenlijk dus dat mijn vader niet te vertrouwen was. En dat vonden mensen, en dat is wél blijven hangen.” (int. 3, pag. 48).

Ook in gevallen waar de rol van de respondent juist is beschreven in de media, ontstaan vormen van ongewenste beeldvorming. Vaak komt dit door het te sensationeel uitmeten van het strafbare feit zelf. Een slachtoffer: “Ja ik vind dat wel vervelend, want dan krijg je weer zo’n cowboyverhaal over hoe spannend het allemaal wel niet was.” (int. 2, pag. 27).

Een specifieke categorie negatieve gevolgen ontstaat door beeldvorming die het gevolg is van verdachtmakingen in het nieuws. Een strafrechtadvocaat illustreert wat verdachten op dit gebied meemaken met het volgende voorbeeld:

“Ik heb cliënten, ook in kleinschalige zin, dat gaat dan over het Noord-Hollands Dagblad ofzo, dat daar dan een artikel over hen was geplaatst terwijl ze daarna worden vrijgesproken en dat de hele straat het weet en dat het zontje wordt gepest: ‘je vader is een crimineel’. Die vrijspraak komt vervolgens niet in de krant! Maar die hele verdenking staat wel uitgebreid daar.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 104)*

De zorgen van deze advocaat worden in andere interviews bevestigd. Twee respondenten vertellen over gevallen waarin de media bepaalde verdachtmakingen heeft gepubliceerd, die uiteindelijk ongegrond bleken. Ook al werden deze verdachten niet veroordeeld, heeft het over hen gewekte beeld alsnog gezorgd voor ingrijpende gevolgen, met name op het werk: “Hij dacht nou, ik heb dat programma gezien maar ik ga gewoon weer naar mijn werk, die dinsdag, en toen is hij naar zijn werk gegaan en kwam hij ’s middags weer thuis, want hij was ontslagen.” (int. 3, pag. 49). De last op professioneel vlak was in beide gevallen van lange duur: “De eerste anderhalf/twee jaar. En daarna is het wel beter geworden want ik blijf gewoon mijn werk doen, maar het heeft echt heel veel tijd gekost.” (int. 5, pag. 83).

De manier van schrijven maakt ook uit voor personen die daadwerkelijk veroordeeld worden. Over berichtgeving over onherroepelijk veroordeelden zegt een advocaat: “In die gevallen speelt het een erg hele grote rol, ook als het waar is wat er is geschreven, want het is erg gevaarlijk als je kijkt naar resocialisatie. Kan iemand nog wel normaal terugkeren in de maatschappij op het moment dat zulke dingen staan geschreven?” (int. 7, pag. 104). Het bestaan van (heftige) berichtgeving kan hen en naasten belemmeren in het leiden van een normaal dagelijks leven. Later in het gesprek geeft zij een concreet voorbeeld:

“De zaak van je leven (...) [dat programma] op tv [daar] komt de zaak van een cliënte van mij nu in voor. Die cliënt kreeg een hartaanval: ze heeft een straf van elf jaar gekregen, echt een vrij heftige moord/doodslag zaak. Ze krijgt bijna weer vrijheden en haar dochter gaat bijna naar de middelbare school en ze zegt: ‘nou wordt alles weer opgerakeld, terwijl ik zo veel jaar heb gewerkt aan mijn resocialisatie en mijn herstel.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 106)*

Wat de respondenten die te maken hebben gekregen met onjuiste beeldvorming t het meest raakt, is het feit dat er voor hun gevoel niets aan te doen valt. Ze hebben de grond of middelen niet om een juridisch gevecht aan te gaan. “Je kan niet de juiste mensen inschakelen om daar echt iets aan te gaan doen en eigenlijk wil je dat ook helemaal niet want als je al bijna weet dat je die rechtszaak gaat verliezen, dan ga je er ook niet in met een goede instelling.” (int. 3, pag. 51). Een strafrechtadvocaat bevestigt dit:

“Ik moet elke keer mijn cliënten verkopen ‘je kan er niets aan doen, een rectificatie kunnen we verzoeken maar die zal waarschijnlijk niet plaatsvinden want die verplichting is er niet, zittingen zijn openbaar, dat is ook een onderdeel van het strafproces om het eerlijke proces te waarborgen en de media heeft het recht om te publiceren wat zij willen’. Dat wringt gewoon!”
- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 104)*

Over procederen geeft ze vervolgens aan: “Kunnen we er iets tegen doen? Ja, een kort geding wat ik ga verliezen op basis van persvrijheid.” (int. 7, pag. 106). In haar voorbeelden gaat het om gevallen waarbij de effecten van berichtgeving de cliënt wel schaden, maar er bijvoorbeeld alleen sprake is van uit de context gehaalde berichtgeving of sensatiezucht. Echter, ook wanneer er sprake is van daadwerkelijke onjuistheden, is het lastig iets te doen tegen de gevolgen van de smaad. Een respondent die naar aanleiding van onwaarheden in het nieuws wel besloot te procederen: “Ik heb een zaak aangespannen van smaad en laster tegen Omroep Brabant, waarin we onder andere moesten bewijzen dat er was geknipt.” (int. 5, pag. 77). Ondanks dat ze in haar gelijk werd gesteld, is de schade voor haar niet hersteld en waren de gevolgen nog steeds negatief. “De rechter heeft mij uiteindelijk gelijk gegeven op alle gronden, (...) maar toen was natuurlijk het leed al geleden.” (int. 5, pag. 78). Met dit laatste doelt ze op het beeld van haar wat was ontstaan. Na het strafproces heeft, buiten het hiertoe veroordeelde Omroep Brabant, geen enkel medium dat zich schuldig heeft gemaakt aan overnemen van diezelfde onjuistheden dat beeld gerectificeerd: “Ik vond zelf NOS het belangrijkste hierin, het is gewoon autoriteit...geen excuses, geen rectificatie, helemaal niks.” (int. 5, pag. 82). Behalve wat herwonnen vertrouwen van mensen binnen haar persoonlijke kring heeft deze rechtszaak haar alleen maar extra ellende opgeleverd: “Het heeft me iets meer dan twintigduizend euro gekost aan advocatenkosten die ik nog steeds niet heb afbetaald, ik moet nog elfduizend euro betalen.” (int. 5, pag. 78). Genoemde angsten met betrekking tot het verliezen van dit soort zaken of het tekort komen van geld lijken dus niet ongegrond. Meerdere respondenten geven aan met betrekking tot dit soort pogingen tot herstel zich machteloos te voelen of het kwalijk te vinden dat dit zo moeilijk ligt binnen onze rechtsstaat. Als de journalist zich hierover uitlaat, lijkt hij geen rekening te houden met het feit dat procederen op dit gebied vrijwel niet mogelijk is of niet of zorgt voor een oplossing voor slachtoffers of verdachten:

“Wij moeten die vrijheid hebben (...), vrijheid van pers, en in ons land is het zo geregeld dat als wij dat verkeerd doen dat dat achteraf te corrigeren is. Hoe? Door zelf naar de rechter te stappen. Dat klinkt misschien hard, maar zo zit onze grondwet in elkaar. Wij hebben geen toestemming nodig.”

- *rechtbankjournalist (int. 6, pag. 91)*

Concluderend heeft de niet-optimale staat van de berichtgeving invloed op de beeldvorming over strafzaken en betrokkenen, hetgeen vervolgens last bij respondenten veroorzaakt. Het beïnvloedt in hoeverre hun eigen perspectief nog wordt geloofd, zowel in persoonlijke als brede maatschappelijke kringen. In het geval van verdachten die uiteindelijk onschuldig worden bevonden heeft het impact op hoe zij en hun naasten worden benaderd, evenals hoe zij op werk worden gezien. Bij veroordeelden bemoeilijkt het de resocialisatie. Tot slot is het moeilijk om iets aan foutieve beeldvorming te doen, omdat, zelfs wanneer journalisten onjuistheden hebben opgeschreven, persvrijheid een groot goed is. Daarbij zijn met rectificaties niet automatisch de meningen van mensen gecorrigeerd.

4.5 Privacy

In relatie tot de berichtgeving ervaren zowel slachtoffers als verdachten vervelende gevoelens door het schaden van (hun gevoel voor) privacy. Over het soort verdachte wat hier moeite mee heeft, zegt een advocaat het volgende:

“Cliënten die gewoon veelplegers zijn, met een strafblad van twintig kantjes: ik moet zeggen dat die daar niet zo moeilijk over doen. Het zijn vaak mensen met een degelijke baan, een gezin, vrienden, die geen strafblad hebben, die gewoon een keer enorm de fout in zijn gegaan of in een rotsituatie zijn beland waarin ze opeens verdachte zijn, die zich daar héél erg druk om maken.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 109)*

Het feit dat er over hun zaken wordt gepubliceerd zorgt bij die verdachten voor veel paniek: “Dan zie je echt die schrik in de ogen en ze vragen zich af wat dat voor hen betekent. Je ziet gelijk het doemdenken van ‘er zal wel van alles over me geschreven worden en iedereen gaat dat lezen!’. En dat is soms ook zo.” (int. 7, pag. 108). Ook slachtoffers geven aan moeite te hebben met dit gegeven en in paniek te raken:

“Dan krijg je gewoon een soort lichamelijke reactie erop. Dan krijg je hartkloppingen en dan krijg je een knoop in je maag, word je duizelig...dat je denkt van ohja, dit gaat over mij...dat deed wel heel veel met mij. (...) Nou weet de hele wereld het!”

- *slachtoffer verkrachting (int. 1, pag. 17).*

De gevolgen kwalificeren slachtoffers vooral als emotioneel belastend. Ze voelen zich alsof de journalist een inbreuk op hun privacy maakt: “Ik ben dat jonge slachtoffer en ik ben van de fiets gesleurd en ik ben verkracht. Dan denk ik; jij zegt iets over mij, je hebt me daar nooit toestemming voor gevraagd.” (int. 1, pag. 18). Er heerst dan een machteloos gevoel: “Dit is eigenlijk nog iets onmachtigs in het hele proces waar ik dus eigenlijk niets tegen kan doen, wat mij overkomt.” (int.1,

pag. 19). Anderzijds levert het ook vervelende situaties op. Een respondent werd bijvoorbeeld gebeld door familie, die, voor hij ze zelf had gesproken, al via het nieuws hadden vernomen dat hij mogelijk slachtoffer was geworden van een strafbaar feit. Ook kunnen dergelijke emoties uiteindelijk voor meer concrete problemen zorgen:

“Er kwam een keer een advocaat (...) naar ons toe en die zei ‘luister, jullie komen voor deze kinderpornozaak, mijn cliënt gaat zelfmoord plegen als het in de krant komt.’”

- *rechtbankjournalist (int. 6., pag. 89)*

Het machteloze gevoel doemt op omdat respondenten waarover berichtgeving is verschenen zich voelen alsof journalisten hun werk belangrijker vinden dan de gevoelens van betrokkenen. Een journalist over slachtoffers die via hun advocaat klaagde over het feit dat hun letsel gedetailleerd werd gepubliceerd: “Ik heb gezegd dat ik het van belang vind om dat te vermelden.” (int. 6, pag. 90).

Voor alle partijen geldt dat zo’n (gevoelsmatige) inbreuk op de privésfeer tegenwoordig veel extremer aanvoelt. Enerzijds heeft dit te maken met het feit dat informatie vaak gemakkelijk te linken is aan de persoon over wie het gaat, anderzijds staat dit in verband met de grote schaal van verspreiding. In dit geval maken de respondenten weinig directe verwijten naar journalisten: “In principe houden journalisten zich altijd wel aan die regels, ik bedoel ze snappen ook wel hoe het zit, alleen dat zorgt er niet voor dat die gevolgen voor de cliënt niet intreden.” (int. 7, pag. 110). De oorzaak van het inbreukgevoel wordt eerder gelegd bij het internet dat de mogelijkheid biedt feiten aan elkaar te linken en de mogelijkheden voor media om zaken snel van elkaar over te nemen. Op de vraag hoe er in berichtgeving wordt omgegaan met privacy antwoord een advocaat:

“Ja, slecht! Ze noemen natuurlijk de voor- en achternaam niet. Het is niet dat ze gaan zeggen: ‘nou hij woont daar en daar op drie hoog, twee trappen en dan naar rechts’. Dat doen ze natuurlijk niet, alleen...het zijn vaak gewoon feiten en omstandigheden, als je een beetje hersens hebt dan kun je één plus één is twee doen en dan kom je er echt wel uit.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 110)*

Over de grote mate van verspreiding van berichtgeving vertelt een vrijgesproken verdachte: “Ik moest erom lachen, maar het heeft me wel heel veel haat en bedreigingen opgeleverd. Heel veel nare berichten.” (int. 4, pag. 64). Op de vraag in welke mate ze haatmails en dreigberichten ontving als reactie op de berichtgeving, antwoord ze “Oh, duizenden” (int. 4, pag. 64). In de categorie van dergelijke massaliteit geeft ook de rechtbankjournalist aan duizenden bedreigingen te hebben ontvangen. Hij koppelt dit aan het bestaan van sociale media: “[Vroeger] werd je heel zelden nog wel eens gebeld, maar als je nu ziet wat je via Twitter en Facebook en Instagram en e-mail op je afkrijgt, dat is echt bizar.” (int. 6, pag. 94).

Ook de permanente staat van berichtgeving op het internet wordt in het privacy verhaal ervaren als een probleem. Een dochter van een onterecht beschuldigde: “Maar uiteindelijk denk je ook: dat is ook mijn [achter]naam. Als je mijn naam googelt, kom je ook op dat [tv-]programma [over de zaak van mijn vader] terecht.” (int. 3, pag. 50). Ook binnen de rechterlijke macht zijn hier zorgen over. Een rechter geeft over strafrechtbankverslaggeving het volgende aan: “Dat blijft eindelijk op internet staan, en dat is écht heel lastig. En ik vind dus ook dat je daar heel voorzichtig mee moet zijn. En ook vanuit het OM, want die gaan soms al actief berichten over dit soort dingen, dat je denkt ‘wacht even... want de schade is onherstelbaar.’” (int. 10, pag. 140). Met name verdachten hebben hier jaren later vaak nog last van:

“Wij krijgen ook regelmatig mails van mensen die zeggen, luister drie jaar geleden hebben jullie dit geschreven en ik heb daar last van (...) ik ben aan het solliciteren.”

- *rechtbankjournalist (int. 6, pag. 93)*

Tot slot lijken burgerjournalisten, die berichtgeving op amateurniveau publiceren, op dit vlak voor meer problemen te zorgen, aangezien zij minder binding voelen met journalistieke codes over wat wel en niet netjes is om te publiceren:

“Het zou zeer onwenselijk zijn als de rechtbank regels opstelt van: je mag niet over de persoonlijke omstandigheden van de dader of verdachte praten. (...) Het is wel zo: die vrijheid die wij hebben is niet alleen een recht maar ook een plicht, wat wil zeggen dat wij daar zeer zorgvuldig mee om moeten gaan en daar zie je wel een verandering in. Dat online allerlei misdaadblogs komen van mensen die niet onze ethiek hebben, die wel alles inclusief foto's en stemfragmenten en weet ik het allemaal [publiceren].”

- *rechtbankjournalist (int. 6, pag. 91)*

Deze journalist bekritiseert vervolgens het beleid op dit gebied: “Wij zien dat nu ook in de rechtbank Je kunt gewoon je aanmelden als pers, de rechtbank accepteert niet eens de politiekaart die wij hebben en wij zitten soms naast burgerjournalisten die van alles uitvreten”. (int. 6, pag. 91). Het is volgens hem problematisch dat deze burgers niet verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor hetgeen ze aan kunnen richten:

“Ik zou het niet heel gek vinden om een soort accreditatiesysteem te hebben, waardoor je burgerjournalisten niet verbiedt om over dingen te schrijven, maar ze wel kunt committeren aan bepaalde regels. Want als wij [de codes schenden], dan zijn er consequenties (...) en ik vind het echt van de zotte dat burgerjournalisten gewoon aan kunnen schuiven en doen wat ze willen en als het fout gaat, lopen wij het risico dat regels worden aangescherpt.”

- *rechtbankjournalist (int. 6, pag. 92)*

Concluderend voelen slachtoffers en verdachten zich machteloos met betrekking tot de openbaarheid van publicaties. Ze hebben niets te zeggen over het feit dat journalisten over hen besluiten te schrijven en dit tast hun gevoel voor privacy aan. Vergeleken met vroeger lijkt dit gevoel sterker en de discussie erover laait ook bij juridische professionals weer op. Met name het feit dat berichtgeving permanent op het internet blijft staan is hier debet aan. Tevens maken het internet en sociale media het gemakkelijker te reageren op berichtgeving, ook direct richting de mensen over wie het gaat, hetgeen ook bijdraagt aan vergrote kwetsbaarheid op het gebied van privacy.

4.6 Communicatie betrokken partijen

Gedurende het bespreken van de inhoud van de berichtgeving en de negatieve gevolgen keerden commentaar op de manier van communiceren tussen alle betrokken partijen structureel terug. In onderstaande sectie worden strubbelingen en wensen op dit gebied besproken.

Binnen de onderlinge communicatie tussen journalisten, juridische professionals, slachtoffers en verdachten ontstaan veel concrete problemen door een gebrek aan voorlichting. De term ‘voorlichting’ moet in dit geval worden opgevat in de bredere zin van het woord en doelt op hoe alle partijen elkaar op de hoogte houden of op de hoogte zijn van elkaars werk en problemen. Dit valt het best te illustreren met een voorbeeld uit de praktijk, in dit geval is gekozen voor het verloop van de communicatie omtrent het aanwezig zijn van journalisten in de rechtszaal.

“Ik was me er helemaal niet van bewust hoor. Ik had helemaal niet zoiets van oh dan gaan ze erover schrijven.”

- *slachtoffer verkrachting (int. 1, pag. 11)*

Op de vraag of verdachten goed geïnformeerd worden over de eventuele aanwezigheid van journalisten, antwoordt een advocaat: “Niet. Oprecht, helemaal niet. Niemand zegt het tegen ze.” (int. 7, pag. 105). Rechters zijn überhaupt niet op de hoogte van dit probleem: “Om eerlijk te zijn weet ik eigenlijk niet in hoeverre mensen daar op voorhand al op worden voorbereid, of dat ze daar door verrast worden, dat weet ik eigenlijk niet” (int. 9, pag. 117). Soms denken ze dat er geen probleem is omdat andere partijen dit oplossen: “Dan is er eigenlijk altijd wel iemand van, in ieder geval van

slachtofferhulp, maar vaak ook wel een advocaat aanwezig die mensen daar ook wel op voorbereiden hoor, neem ik aan.” (int. 9, pag. 119). Dit terwijl advocaten aangeven dit vaak niet te doen:

“Nee, eigenlijk niet, ik doe dat pas op de rechtbankzelf want het brengt erg veel stress met zich mee. Dat merk je gewoon. Dus ik doe dat eigenlijk pas op het moment dat ik merk dat daar sprake van is, want anders dan willen ze soms niet meer komen of raken ze in de stress, terwijl dat niet in het belang van een strafzaak is.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 106)*

Ze zegt zelf vaak geen weet te hebben van de aanwezigheid van pers: “Heel soms is er een lieve bode die zegt; oh er is pers. Er zit vaak al pers in de zaal, dan weet ik niet eens dat het pers is.” (int. 7, pag. 105). Volgens haar komt dit door een gebrek aan zicht vanuit de rechtbank op wie wel of geen journalist zijn: “Soms krijg ik het helemaal niet te horen, weet ik het helemaal niet. Er zitten wel eens mensen in de zaal te pennen en dan weet je niet; is het een rechter die zijn collega aan het beoordelen is, is dit een officier van justitie in opleiding, is dit een journalist? Dat weet je gewoon niet.” (int. 7, pag. 105). Nu put ze die kennis vooral uit het zelf herkennen van journalisten: “Dat helpt mij ook wel om mijn cliënten te informeren, en als ik van te voren zie dat zij er zijn dan kan ik ook zeggen ‘oh dat is een journalist die mij bekend is’, maar over het algemeen wordt dat niet gezegd, en een verdachte wordt daar helemaal niet op voorbereid, ook niet per brief.” (int. 7, pag. 105). Betreffende die briefcommunicatie is er ook commentaar op de manier van voorlichten:

“Je ziet dat de rechtspraak het probeert te tackelen door op de dagvaarding een soort van clauseule te zetten van de zitting is openbaar. En dan denken ze dat de gemiddelde Nederlandse burger wel begrijpt wat daar allemaal onder valt, maar dat is natuurlijk nonsens.”

- *strafrechtadvocaat (int. 7, pag. 106)*

Dit terwijl een rechter naar aanleiding van een gesprek over openbaarheid weer het volgende zegt: “Ik ga er vanuit: iedereen weet een beetje hoe dat gaat met de media, alles over twitter en over blogs. Dan ga ik er vanuit dat zo’n advocaat zeker wel vertelt dat dat soort dingen kunnen gebeuren.” (int. 9, pag. 128).

Bovenstaande vormt slechts een illustratie van het probleem. Uit de interviews vallen meerdere van dit soort concrete voorbeelden te herleiden, ook binnen andere wisselwerkingen, zoals die tussen journalist en slachtoffers of verdachten. Op de vraag wanneer een onterecht beschuldigde op de hoogte werd gesteld van berichtgeving over zijn zaak, antwoordt zijn dochter: “Pas toen het tv-programma uitkwam.” (int. 3, pag. 41).

Het valt het op dat vrijwel alle respondenten problemen hebben met bepaalde aspecten van de wisselwerking tussen het strafrecht en publiciteit, maar geen van hen zich verantwoordelijk voelt voor

die problemen. Een voorbeeld: op de vraag of het zou kunnen schelen als betrokkenen van te voren beter worden geïnformeerd over de mogelijkheid van aanwezigheid van media antwoordt een advocaat: “Ja, maar ik denk niet dat dat aan mij is.” (int. 7, pag. 106). Respondenten geven hoofdzakelijk aan dat dit soort verantwoordelijkheden bij andere partijen liggen, en indien dit niet zo is zeggen ze het moeilijk te vinden om te bedenken wiens verantwoordelijkheid het überhaupt is. Dit laatste komt omdat dit aspect in hun ogen in eerste instantie niet komt kijken bij het beroep dat zij uitvoeren: “Als advocaat kun je er natuurlijk voor kiezen om de journalist op te bellen en te zeggen ‘je mist de helft van het dossier’, maar dat is vertrouwelijke informatie, en dat moet je cliënt ook maar willen. Eigenlijk vind ik dat ook heel vaak niet de taak van de advocaat.” (int. 7, pag. 107). Ook wordt het nut ervan moeilijker ingezien, doordat andere partijen volgens hen hun verantwoordelijkheden verzaken: “Ik kan mijn cliënt voorbereiden op het feit dat er pers is, maar de pers maakt toch gehakt van mijn cliënt als ze dat willen, of ik hem nou voorbereid of niet.” (int. 7, pag. 106).

Ondanks de onwetendheid over bepaalde problematiek of het niet voelen van de verantwoordelijkheid iets op te lossen, heerst er bij alle respondenten op een bepaalde manier behoefte aan verandering. Enerzijds wordt die behoefte omgezet in verschillende concrete suggesties. Een rechter vertelt over haar wens om meer te doen met het concept ‘voorleesvonnis’. Hierbij maakt de rechter die de zaak behandeld zelf een soort samenvatting van wat er is gebeurd: “Als je dat met zo’n meervoudige kamer zitting doet, dan merk je natuurlijk ook dat ik als persrechter die ervaring heb van: breng het terug tot de kern van de zaak, waar gaat het nou eigenlijk om, heeft hij iets gedaan of niet en zo ja waarom en zo nee waarom niet?” (int. 9, pag. 134). Als persrechter heeft ze gemerkt dat er in gevallen waarin de zittende rechter zo’n voorleesvonnis heeft opgesteld nauwelijks vragen zijn aan de dienstdoende persrechter. Een advocaat meldt het volgende: “Er zijn wel echt uitzonderlijke gevallen waarin ik wel eens heb gedacht ‘ik had echt gewild dat er nu een wettelijke bepaling was op basis waarvan ik nu een verzoek kon doen om die media buiten te houden.’” (int. 7, pag. 109). De oplossing die zij hiervoor aandraagt is als volgt: “Dat er een verzoek zou moeten kunnen worden gedaan vooraf! In bijzondere gevallen, dat dat wordt ingekaderd in de wet, een verzoek om de media buiten te laten. En dan zou je natuurlijk wel kunnen zeggen dat een persrechter die journalist later wel informeert, en de informatie geeft die nodig zou zijn om alsnog een artikel te schrijven, maar dan niet bijvoorbeeld onderdeel laat zijn van de zitting.” (int. 7, pag. 109).

Anderzijds worden vooral zorgen geuit met betrekking tot de mogelijkheid tot verandering. Zo zijn aan het bovenstaande idee risico’s verbonden: “Dat er misschien heel veel cliënten zijn die daar dan aanspraak op zouden willen maken terwijl ze daar helemaal niet voor in aanmerking komen.” (int. 7, pag. 109). Überhaupt lijken zulke zaken moeilijk in te kaderen in de wet en wil het gros van de respondenten aansluiten op wettelijk of maatschappelijk verankerde belangen, zoals het recht op de vrijheid van meningsuiting, openbaarheid en persvrijheid. “Dat is meer achteraf als ze iets opschrijven wat heel raar zou zijn dan kun je daar nog eens wat van vinden, maar in principe ga je daarmee niet afspreken wat ze wel en niet mogen opschrijven, dat is persvrijheid.” (int. 9, pag. 122). In gesprekken

over verandering of meer privacy vinden veel van dit soort conceptbotsingen plaats: “Ik zie daar niet iets in hoe je dat in godsnaam zou moeten gaan reguleren. Dan gaat het om de privacy van de verdachte die je gaat afzetten tegen die openbaarheid.” (int. 10, pag. 129).

Waar de behoefte aan verandering onder alle respondenten aanwezig lijkt te zijn, zit het probleem tot actie in twee factoren: er zijn meningsverschillen over wat anders moet én in bijna alle gevallen lijken gewenste veranderingen niet-implementeerbaar. Echter, in alle verschillende suggesties die worden genoemd is één gemeenschappelijke deler te constateren: een toename van contact. Niet alleen wordt dit onder alle partijen gewenst; het lijkt ook realiseerbaar. Hieronder wordt op basis van de suggesties van respondenten besproken op welke manieren die toename gewenst is en hoe implementatie hiervan bij zou kunnen dragen aan het oplossen van een groot deel van de in dit hoofdstuk genoemde onwenselijkheden.

Allereerst staan zowel slachtoffers als beschuldigen open voor meer communicatie over de berichtgeving. “Idealiter had ik wel kennis willen maken met die journalist.” (int. 1, pag. 19). Dit draagt bij aan het creëren van een mogelijkheid tot meer hoor- en wederhoor, hetgeen leidt tot minder eenzijdigheid en een vermindering van de kans op onjuiste beeldvorming over personen. Toename van contact tussen journalisten en de rechter (of persrechter of de afdeling voorlichting) zorgt voor het wegnemen van problematiek omtrent onjuiste of onvolledige informatievoorziening. Rechters geven uit zichzelf aan dit een nuttig idee te vinden:

“Dus niet alleen maar bij de uitspraak... bijvoorbeeld bij de zaak Robert M. heb ik bijna bij alle zittingen gezeten... Dan merkte ik ook dat als ik in die zaal was, dat het heel nuttig was, af en toe waren er pauzes en dan kwamen er altijd journalisten naar me toe en die hadden dan van die vragen van ‘wat betekent dat dan precies en wat zijn de gevolgen?’ Het is eigenlijk goed dat er iemand is dat kan uitleggen, want dan lees je de volgende dag de krant en dan denk je: yes, het klopt wat er staat!”

- *strafrechter* (int. 9, pag. 125).

Ook journalisten geven aan dat dit contact ten opzichte van vroeger verminderd is: “vroeger kon je na de zitting naar de journalist toestappen en zeggen: ‘voor je er een stuk over maakt kun je dit en dit bekijken’” (int. 6, pag 90). Volgens hem was dat overleg gevoel nuttig en ook hij zou ervoor openstaan dit te stimuleren. Voorbeelden van dit soort contactmomenten worden in alle gevallen beschreven als iets wat niet altijd gebeurt maar wel iets positiefs oplevert:

“Er zijn heus wel journalisten bereid om er rekening mee te houden... bijvoorbeeld nu met dat programma van die cliënt van mij, ja ik heb gebeld en ik heb gezegd ‘cliënte wil een kort geding aanspannen, ik weet dat er sprake is van persvrijheid, ik weet dat ik het niet ga winnen en het is ook niet mijn specialisatie maar cliënte heeft wel echt een terechte vrees dat alles nu

weer oprakelt en dat als ze weer mag resocialiseren, dat ze geen terechte kansen krijgt vanwege dit, en dat haar dochter er ook mee te maken krijgt'. Nou dan zegt die man wel: ik ga kijken of we ook haar woonplaats niet kunnen noemen en of ook de regio een beetje onduidelijk kan blijven. Dus hij hield er wel rekening mee, (...) [in de zin] van: als we nou de som wat moeilijker maken, komen ze misschien wat minder snel bij haar uit. Dus er valt heus wel te praten, maar in veel gevallen kan dat gewoon niet.”

- *strafrechtadvocaat* (int. 7, pag. 110).

Nu lijkt het bestaan van dergelijke contactmomenten vooral afhankelijk van de bereidheid van de advocaat om een netwerk op te bouwen: “Ik merk dat dat soms wel mogelijk is. Omdat wij wat kortere lijntjes hebben soms met journalisten, kun je wel vragen: ‘kun je dit rectificeren want dit klopt niet’ of je geeft van te voren aan ‘ik vind het belangrijk dat je de kern van de zaak hebt begrepen, heb je hier nog vragen over?’” (int. 7, pag. 106). De advocaat kan middels dit contact wel bijdragen aan het herstellen van schade en aan meer juiste en volledige informatievoorziening. In het beste geval hoeft schade niet hersteld te worden en wordt onjuiste beeldvorming voorkomen:

“Ik weet bijvoorbeeld dat mijn baas (...) heel veel lijntjes heeft met journalisten, en niet dat dat de onafhankelijkheid van de journalistiek aantast, maar wel dat zij gewoon weten: als ik vragen heb, of ik heb iets niet begrepen (...) laat ik het dan niet zoeken ergens in de lucht maar gewoon vragen aan hemzelf en dan geeft hij ook eerlijk antwoord, omdat hij weet dat dat in ieder geval voor een redelijk beeld zorgt en niet voor een scheef beeld.”

- *strafrechtadvocaat* (int. 7, pag. 107).

De advocaat geeft aan open te staan voor een meer structurele vorm van dit soort contact: “Dat zouden wij in principe op kantoor kunnen doen, bijvoorbeeld met die journalistenfamilie waarvan we weten dat ze vaak verslag doen in onze zaken.” (int. 7, pag. 105).

Niet alleen waar het aankomt op contact over de inhoud van de berichtgeving maar ook over praktische zaken die te maken hebben met het functioneren van de wisselwerking tussen media en recht is er sprake van bestaand overleg. Dat kan structureler:

“We proberen ook met die pers een soort van regulier overleg te hebben. Een keer per jaar misschien, om te kijken van ‘kunnen jullie goed je werk doen?’. Zijn er wensen van jullie kant? Zijn er wensen van onze kant? Ik denk dat het heel belangrijk is dat er een soort van wederzijds begrip is en niet het tegenovergestelde.”

- *strafrechter* (int. 10, pag 138)

Al met al kan worden vastgesteld dat door een gebrek aan voorlichting veel onwetendheid ontstaat. Dit heeft betrekking op praktische zaken, zoals het ontbreken van kennis over de aanwezigheid van journalisten gedurende het proces, én geldt ook voor de mate waarin de partijen op de hoogte zijn van elkaars problematiek. Er heerst een gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel met betrekking tot het verbeteren van die voorlichting, of is er discussie over bij wie die verantwoordelijkheid zou moeten liggen. Wel hebben alle partijen de wens tot verbetering. De vaakst genoemde gemeenschappelijke suggestie is toename van het onderling contact. Dit zou volgens respondenten goed kunnen bijdragen aan het voorkomen van veel problemen.

5. Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk wordt een antwoord geformuleerd op de hoofdvraag: “*Welke gevolgen heeft de huidige vorm van verslaggeving over strafzaken voor slachtoffers en verdachten?*” Veranderingen in het medialandschap hebben effect gehad op de huidige vorm van rechtbankverslaggeving. De opkomst van de platformsamenleving levert in theorie een groter bereik op voor berichtgeving over strafzaken. Deprofessionalisering van de journalistieke sector zorgt voor minder zicht en controle op de kwaliteit van die verslaggeving. Internet en sociale media zorgen voor een vergrote toegankelijkheid tot persoonsgegevens, waardoor anonimisering minder simpel gaat dan vroeger. Al deze ontwikkelingen vormen grond om te denken dat slachtoffers en verdachten als onderwerp van berichtgeving kwetsbaarder zijn dan voorheen. Dit vormt aanleiding hun huidige positie van in relatie tot rechtbankverslaggeving te onderzoeken en na te gaan welke (mogelijke) gevolgen deze ontwikkelingen voor hen hebben. Dit onderzoek heeft antwoorden op dit vraagstuk gezocht door literatuurstudie te combineren met het afnemen van diepte-interviews. Met slachtoffers, verdachten, rechters, advocaten en een journalist is gesproken over hun visie op de huidige relatie tussen publiciteit over rechtszaken en slachtoffers en verdachten.

5.1 Conclusie resultaten

Kijkend naar de onderzoeksvraag kan op basis van deze resultaten geconcludeerd worden dat slachtoffers en verdachten verschillende negatieve gevolgen ervaren naar aanleiding van de verslaggeving over hun eigen strafproces.

Tijdens de interviews geven slachtoffers en verdachten aan dat onvolledigheden en onwaarheden over henzelf en hun zaak hen het meest storen aan de berichtgeving. Dit heeft in hun ogen het gevolg dat het beeld dat geschetst wordt bij het grote publiek vaak verkeerd is, omdat het niet overeen komt met hun eigen ervaringen. Advocaten en rechters bevestigen dit: structureel zien zij gevallen waarin verslaggeving volgens hen niet strookt met hoe zij zelf het dossier kennen. Zowel slachtoffers en verdachten als advocaten en rechters koppelen het feit dat dit gebeurt aan sensatiegerichtheid van de media, die volgens hen steeds meer toeneemt. Ze geven aan dat een populaire schrijfstijl en verhaalvorm vaak belangrijker lijkt dan juistheid en volledigheid.

Door alle respondenten die langer en vaker te maken hebben met rechtbankverslaggeving wordt aangegeven dat de kwaliteit tegenwoordig erg verschilt per medium of journalist, en dat media waar zij voorheen vertrouwen in hadden hen op dat gebied ook vaker teleurstellen. Slachtoffers en verdachten geven aan geen van allen benaderd te zijn in het kader van de berichtgeving. Sommigen ervaren hier emotionele gevolgen van, omdat het hen machtelozer doet voelen, zeker in combinatie met het feit dat de berichtgeving niet aan hun wensen voldoet. Zowel de juridische professionals als de journalist geven aan op dit gebied een verschil te zien met vroeger: voorheen was het normaler om gedurende een rechtszaak of erna contactmomenten te creëren tussen pers en betrokkenen van de strafzaak, iets wat nu niet of zelden gebeurt. Ook los van de kritiek op hoor- en wederhoor geven

respondenten aan de verslaggeving vaak onvoldoende objectief te vinden; het populaire taalgebruik zorgt er volgens hen voor dat verslaggeving vaak eerder neigt naar een bepaalde invalshoek dan naar neutraliteit.

Daarbij bevatten de interviews meerdere voorbeelden van zaken waaruit blijkt dat de identiteit van slachtoffers en verdachten die geanonimiseerd in berichtgeving worden benoemd, makkelijk te achterhalen valt. Ten eerste leidt dit tot een onprettig gevoel onder slachtoffers en verdachten; het voelt als een inbreuk op hun privacy, terwijl ze zich überhaupt al machteloos en niet gehoord met voelen aangaande de totstandkoming van de berichtgeving. Daarbij heeft de slechte identiteitsbescherming, in combinatie met het feit dat de vaak voorkomende onvolledig- en onjuistheden leiden tot een verkeerd beeld, grote impact. Herkende slachtoffers en verdachten kunnen moeilijk loskomen van dat beeld en worden zowel in hun persoonlijke als professionele kringen niet meer of minder snel geloofd. Met name in het geval van (ex-)beschuldigen resulteert dat in nare gevolgen zoals ontslag of een bemoeilijkte resocialisatie.

Los van de gevolgen die de verslaggeving heeft voor slachtoffers en verdachten, kwam tijdens de interviews naar boven dat de partijen, te weten: rechters, advocaten en journalisten onderling slecht communiceren over de (eventuele) aanwezigheid van media in de rechtszaal. Dit heeft doorwerking op de slachtoffers en verdachten; ze worden erg slecht geïnformeerd over deze optie, en dus ook niet voorbereid op de (eventuele) gevolgen die dit voor hen kan hebben.

Tot slot valt op dat vrijwel alle respondenten enige verandering in de huidige wisselwerking tussen berichtgeving en strafrecht wenselijk zouden vinden, maar niemand hier proactief naar handelt. Vrijwel alle betrokkenen geven voorbeelden die hen op emotioneel of professioneel vlak problemen opleveren. De onderliggende oorzaken van die voorvallen worden door hen aangenomen als een bijna onveranderlijke status quo. Het ontstaan van hun eigen problemen verklaren ze op basis van de posities of belangen van andere partijen, bijvoorbeeld: de berichtgeving is schadelijk maar dit komt door persvrijheid en/of economische druk op de journalistiek. Dergelijke belangen worden gezien als dusdanig normatief, dat het gevoel overheerst dat vraagstukken over de wisselwerking tussen strafrecht en media te gecompliceerd of onoplosbaar zijn.

5.2 Discussie

Wanneer bovenstaande conclusies worden gekoppeld aan het literatuuronderzoek, valt op dat veel oorzaak-gevolgrelaties die respondenten benoemen tijdens het toelichten van hun problemen theoretisch kunnen worden onderbouwd. Dit wordt in de onderstaande paragraaf op basis van een aantal voorbeelden toegelicht.

Allereerst koppelen respondenten het ontstaan van foutieve beeldvorming aan sensatiegerichte berichtgeving met een populaire schrijfstijl. De theorie onderschrijft dat de gehele journalistieke sector meer gericht is op entertainment dan voorheen en rechtbankverslaggeving hierop geen uitzondering vormt (Brants, 2008; Broersma, 2010; Ruigrok et. al., 2011). Dit resulteert in berichtgeving over

strafprocessen met een vergrote focus op sensatie en een lager informatie- en educatiegehalte (Brants, 2008; Stevens, 2010). In dit geval lijken de zorgen en constatering van wetenschappers een onderbouwing te vormen voor de frustratie van de respondenten. Wel gaat de wetenschap wat verder in zorgen over waar de rechtbankjournalistiek zich momenteel op richt: zij uiten veel zorgen over het naar de achtergrond verdwijnen van de controlefunctie van dergelijke journalistiek, waar respondenten zich daar bijna niet over uitlaten.

Respondenten brengen het gegeven dat negatieve gevolgen van die foutieve beeldvorming voornamelijk intreden voor uiteindelijk onschuldig bevonden verdachten in verband met het feit dat zij door de massa worden gezien als dader. Uit de resultaten blijkt dat negatieve gevolgen van de foutieve beeldvorming voornamelijk gelden voor uiteindelijk onschuldig bevonden verdachten, wat volgens respondenten komt door het feit dat zij door het publiek worden gezien als dader. In de interviews zit een patroon van gevallen waarin onschuldige verdachten niet meer geloofd worden of hun baan verliezen, ook nadat ze zijn vrijgesproken. De theorie lijkt te onderschrijven dat beeldvorming over hen in de media een bijdrage vormt aan het negeren van de mogelijkheid tot onschuld. Het gebeurt vaak dat verdachten worden neergezet als daders in berichtgeving en dit beïnvloedt de mening van het publiek (Nieuwenhuis, 2013; Voorhoof, 2012). Dit wordt tevens door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens erkend (Nieuwenhuis, 2013). In de theorie komt nog een ander door het EHRM erkend risico van het schenden van de onschuldpresumptie in de media voor: het kan de juridische procedure beïnvloeden. Het valt op dat dit verschijnsel in de interviews niet aan bod komt.

Dat verdachten vaak als daders worden benaderd wordt in zowel de wetenschappelijke literatuur als tijdens de interviews niet alleen verklaard op basis van het door de media geschetste beeld. Respondenten uiten hun zorgen over dat de vergrote rol van slachtoffers in het strafproces dit deels veroorzaakt. Dit wordt bevestigd in de literatuurstudie: slachtoffers zijn veel zichtbaarder in het strafproces dan voorheen. Zij maken vaak gebruik van het spreekrecht (Malsch et. al., 2015). Hierin adresseren zij de verdachte vaak als dader. Feit dat dit hoogstwaarschijnlijk invloed heeft op de invalshoek van journalisten, die dit spreekrecht rechtstreeks aanhoren en erover publiceren, vormt een van de redenen dat de wenselijkheid van de grote rol voor slachtoffers in een strafproces ter discussie staat. In de literatuurstudie komt wel een extra dimensie voor betreffende het publiekelijk veroordelen van (onschuldige) verdachten: waar respondenten de schuld vooral leggen bij de media, geeft onderzoek aan dat leken hoe dan ook de neiging hebben strenger te oordelen over beschuldigen (De Keijser & Elffers, 2008).

Slachtoffers koppelen negatieve gevolgen die zij ervaren, te weten dat ze zich niet gehoord voelen en/of zichzelf niet herkennen in de berichtgeving, aan het feit dat ze niet benaderd worden door journalisten. Het gebrek aan hoor- en wederhoor past bij de theorie over de hogere snelheid waarmee verslaggeving geproduceerd en gepubliceerd wordt. Daarnaast onderschrijft Brants (2008) dit door toe te lichten dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden op het gebied van het uitgebreid publiceren van alle kanten van het verhaal: vroeger was het gangbaarder om de visies van het OM, advocaten en

rechters tot in detailniveau te presenteren, waar dit nu vrijwel nooit meer gebeurt. Dit vormt een onderbouwing voor het feit dat slachtoffers hun verhaal minder (uitgebreid) terugzien of herkennen in berichtgeving.

Ook bevestigt de literatuurstudie het resultaat dat berichtgeving bij slachtoffers en verdachten snel kan zorgen voor een verminderd gevoel van privacy. Het verschil op dit punt is dat wetenschappelijke artikelen meer oorzaken hiervan bieden dan de respondenten, die dat gevoel vooral wijten aan het feit dat media te weinig rekening houden met wat het met hen en de mogelijkheid dat achterhaald kan worden dat het over hen gaat. Onderzoek geeft echter aan dat betrokkenen zelf vaak niet bewust genoeg zijn van dat hun eigen rol in het strafproces dit gevoel tot gevolg kan hebben, zoals in het geval van slachtoffers die zich niet bewust zijn van hun vergrote zichtbaarheid als zij kiezen voor spreekrecht (Malsch et. al., 2015). Ook bestaat er discussie over in welke mate betrokkenen zelf bewuster zouden moeten zijn van zaken die zij zelf openbaar maken door het online te zetten (De Cock et. al., 2013; Malsch et. al., 2015). Hier zou wel tegenover gezet kunnen worden dat verdachten en slachtoffers hier verantwoordelijker mee om zouden kunnen gaan wanneer zij beter geïnformeerd worden. Dat dit nu niet optimaal gebeurt wordt onderschreven door empirisch onderzoek (Malsch et. al., 2016).

Dat verslaggeving vaak onjuist of onvolledig is, brengen de respondenten structureel in verband met de individuele kwaliteiten van journalisten. Ze verklaren dat ervaren journalisten betere kwaliteit leveren en dat de verschillen tussen mediumtitels en journalisten onderling groter zijn dan vroeger. Ook dit lijkt gegrond, aangezien de theorie aangeeft dat het journalistieke landschap is verbreed, evenals gedeeltelijk gedeprofessionaliseerd (Broersma, 2010). Op basis hiervan zou het kloppen dat berichtgeving vaker gepubliceerd wordt door meer onervaren journalisten dan voorheen. Door de verbreding is het tevens logisch dat de verschillen groter zijn; een gevarieerder scala aan journalisten en media betekent immers meer verschillende soorten berichtgeving. Daarnaast verwacht publiek op nieuwere nieuwsbronnen als Facebook geen journalistieke verantwoordelijkheid (Van Dijck et. al., 2016; Wieringa, et. al., 2017). Dit vormt ook een verklaring voor de door respondenten geconstateerde kwaliteitsverschillen.

5.3 Beperkingen en vervolgonderzoek

De grootste beperking van dit onderzoek is de kleinschaligheid. Het aantal respondenten is te klein om representatieve conclusies te kunnen trekken, wat resulteert in louter tentatieve resultaten. Echter, door het gebrek aan empirisch onderzoek op dit gebied leveren dergelijke resultaten een waardevolle bijdrage; ze illustreren waar de mogelijke problematiek ligt en bieden handvatten voor vervolgstudies.

Veel geconstateerde problemen of gevolgen worden in dit onderzoek globaal benoemd. Voorbeelden hiervan zijn: slachtoffers die zichzelf machteloos voelen met betrekking tot een gebrek aan hoor- en wederhoor en verdachten die te maken krijgen met ontslag of bemoeilijkte resocialisatie als direct gevolg van berichtgeving. Om te kunnen kijken hoe deze verbanden precies in elkaar zitten

en dieper in te gaan op wat dit met hen doet, zijn afzonderlijke studies naar zulke problemen nodig. Men zou op basis van deze resultaten kunnen denken dat de verbanden zeer specifiek en wellicht incidenteel zijn. Echter, de kans dat meermaals dezelfde soort voorbeelden naar voren komen binnen tien interviews zou zeer laag moeten zijn. De resultaten vormen nu een redelijke aanleiding om te vermoeden dat veel van de genoemde problematiek zich voordoet in structurelere mate.

De diversiteit van de respondentengroep kan zowel negatief als positief worden beschouwd. In principe is het wenselijker om hiervoor te kiezen bij een grootschaligere studie. Aan de andere kant maakt de brede samenstelling het onderzoek sterker, omdat het meer perspectieven oplevert. Het hoge diversiteitsgehalte levert meer aanleidingen voor vervolgonderzoek op: de tentatieve resultaten bevatten immers meer invalshoeken én er kunnen meer onderlinge linken worden gelegd, wat wenselijk is vanwege de verkennende aard van deze studie.

Op basis van deze resultaten kunnen verschillende vormen van vervolgonderzoek plaatsvinden. Allereerst kan specifieker worden gekeken naar de input van de verschillende groeperingen; slachtoffers, verdachten, advocaten, rechters en journalisten. Deze groepen zouden afzonderlijk kunnen worden benaderd in verschillende studies, met het perspectief op problematiek voor slachtoffers en verdachten naar aanleiding van publiciteit over een strafzaak. Anderzijds zouden de gevolgen c.q. problemen die tijdens deze studie aan het licht kwamen apart kunnen worden onderzocht. Een voorbeeld hiervan is een studie naar de gevolgen van beeldvorming van verdachten als daders in publiciteit over hun strafzaak.

Al met al vormt deze studie een goede illustratie van het belang dat dit onderzoeksonderwerp meer aandacht gaat genieten. De afwegingen tussen individuele belangen als privacy en het voorkomen van aanzienlijke schade in het dagelijks leven van personen versus maatschappelijke/ democratische belangen als het publieke recht op informatie, persvrijheid en openbaarheid van rechtspraak worden niet voor niets door het Europees Hof van het Rechten van de Mens bestempeld als extreem moeilijk. Des te wenselijker is een toename van het aantal wetenschappelijke studies.

6. Bibliografie

- Boeije, H., & Bleijenbergh, I. (2005). *Analyseren in Kwalitatief Onderzoek*. Amsterdam, Nederland: Boom Uitgevers.
- Broeders, D. W. J., Prins, C. J., Griffioen, H., Jonkers, P., Bokhorst, M., and Sax, M. (2013). *Speelruimte voor transparantere rechtspraak*. Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.
- Broersma, M. (2010). De transformatie van het journalistieke veld: discursieve strategieën en journalistieke vormen. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 38(10), 267-275.
- Bucher, T. (2012). Want to be on the top? Algorithmic power and the threat of invisibility on Facebook. *New Media & Society*, 14(7), 1164-1180.
- Brants, C.H., Trial by media: publiciteit in het vooronderzoek, in: A.H.E.C. Jordaans, P.A.M. Mevis & J. Wöretshofer (red.), *Praktisch strafrecht. Liber amicorum Jan Reijntjes*, Nijmegen: Wolf 2005, p. 45-61.
- Brants, K. (2008). Risico's, schandalen en publiciteit: de nieuwswaardigheid van een falende overheid. *Proces*, 87(2), 47-54.
- De Bruijn, H. (2014). *Framing: over macht van taal in de politiek*. Amsterdam, Nederland: Atlas Contact.
- De Cock, R., d'Haenens, L., Reul, R., Desmedt, J., Ichau, E., Valcke, P. & Schipper, A. (2013). Berichtgeving over slachtoffers. Journalistieke praxis volgens Vlaamse verslaggevers. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 41(3), 251-267.
- De Keijser, J.W. & Elffers, H. (2008). Straffen in context: Het effect van referentiekaders op de publieke opinie over straf. *Tijdschrift voor Criminologie*, 50(3), 233-247.
- Dekker, J. (2014, 30 april). *Vertrouwen in de rechtspraak: De invloed van de media*. Geraadpleegd van: <https://diplomademocratie.dekker.li/documents/Vertrouwen%20in%20de%20rechtspraak%20-%20de%20invloed%20van%20de%20media.pdf>
- De Rover, M. (2013). *Onderzoek naar de rechtbankverslaggeving in Nederland* (Masterscriptie). Geraadpleegd van: http://scholar.google.nl/scholar_url?url=https%3A%2F%2Fthesis.eur.nl%2Fpub%2F15081%2FRover-M.de.pdf&hl=nl&sa=T&oi=gpg&ct=res&cd=0&d=8848599668848599664320170595&ei=N46cX8_9G4_0mQHx4Y6YCQ&scisig=AAGBfm0zC_apyJuYxOV0eelSrJSBbMpj0A&nossl=1&ws=1607x765&at=Onderzoek%20naar%20de%20rechtbankverslaggeving%20in%20Nederland
- Evers, J. (2015). *Kwalitatief interviewen: kunst én kunde*. Den Haag, Nederland: Boom Lemma Uitgevers.
- Galtung, J. & Ruge, M. (1965). The structure of foreign news: The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crises in four foreign newspapers. *Journal of International Peace Research*, 1, 64-90.

- Harcup, T., & O'Neill, D. (2017). What is news? News values revisited (again). *Journalism studies*, 18(12), 1470-1488.
- Hermanowicz, J.C. (2002). The great interview: 25 strategies for studying people in bed. *Qualitative Sociology*, 25(4), 479-499.
- Hjarvard, S. (2013). *The mediatization of culture and society*. Londen, Engeland: Routledge.
- Huysmans, F. & De Haan, J. (2010). *Alle kanalen staan open. De digitalisering van mediagebruik. Het culturele draagvlak deel 10*. Den Haag, Nederland: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Jacobi, C. (2016). *The Quality of Political News in a Changing Media Environment* (Dissertatie). Geraadpleegd van: <https://dare.uva.nl/search?identificer=1426d075-f685-4936-8789-a7cc9a4321f4>
- Jamieson, K.H. & Waldman, P. (2003). *The press effect: Politicians, journalists, and the stories that shape the political world*. Amerika, New York: Oxford University Press.
- Klein, R. (2017). *Moordzaken in de media. Een analyse van berichtgeving over moordzaken in de periode 1960-1999 in de Telegraaf en het NRC Handelsblad* (Scriptie). Geraadpleegd van: <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/370889>
- Lefterink, S.B.L. & Sessink, M. (2009). *Publiek bezit tegen wil en dank? Een onderzoek naar berichtgeving over slachtoffers in de media*. Utrecht: Slachtofferhulp Nederland.
- Malsch, M. (2004). Persvoorlichting en rechtbankverslaggeving. *Recht en de media: een knelkoppeling*. *Rechtstreeks*, 2, 35-71.
- Malsch, M., Dijkman, N., & Akkermans, A. J. (2015). *Het zichtbare slachtoffer: privacy van Slachtoffers binnen het strafproces*. Den Haag, Nederland: Boom Criminologie.
- Malsch, M., Dijkman, N., van der Leij, J. B. J., & Akkermans, A. J. (2016). De rechter en de privacy van het slachtoffer: ervaringen van slachtoffers met de strafzitting. *Trema*, 2016, 195-203.
- Maso, I., & Smaling, A. (2004). *Qualitative research: practice and theory*. Amsterdam, Nederland: Boom.
- Mommers, L., Zwenne, G. J., & Schermer, B. W. (2010). Het best bewaarde geheim van de raadkamer. Over de ontoegankelijkheid van de rechtspraak. *Nederlands Juristenblad*, 32, 2072-2078.
- Niemeijer, B., & van Wijck, P. (2013). Verschillen tussen burgers in vertrouwen in de rechtspraak. *Recht der werkelijkheid*, 34(2), 61-75.
- Nieuwenhuis, A. (2013). Tussen verdachtmaking en vergetelheid: grondrechtelijke grenzen aan de berichtgeving over misdrijven. *Mediaforum*, 25(3), 70-79.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*. Londen, Engeland: Penguin UK.
- Reulink, N., & Lindeman, L. (2005). *Kwalitatief onderzoek: Participerende Observatie*. Nijmegen, Nederland: Radboud Universiteit.

- Ruigrok, N., Kester, B., Scholten, O., Ismaili, N., & Goudswaard, M. (2011). Rechtspraakverslaggeving in een veranderend medialandschap. *Research Memoranda Raad voor de Rechtspraak*, 7(5), 1-165
- Sarstedt, M., Bengart, P., Shaltoni, A. M., & Lehmann, S. (2018) The use of sampling methods in advertising research: a gap between theory and practice. *International Journal of Advertising*, 37(4), 650-663
- Shapiro, I. (2014). Why democracies need a functional definition of journalism now more than ever. *Journalism Studies*, 15(5), 555-565.
- Shoemaker, P.J., & Vos, T. (2009). *Gatekeeping Theory*. Londen, Engeland: Routledge.
- Spohr, D. (2017). Fake news and ideological polarization: Filter bubbles and selective exposure on social media. *Business Information Review*, 34(3), 150-160.
- Stevens, L. (2010) Strafzaken in het nieuws. Over ontsprende media en de verantwoordelijkheid van het Openbaar Ministerie. *Nederlands Juristenblad*, 85(11), 660-665.
- Street, S., & Wright, J. (2007). Democracy, deliberation and design: The case of online discussion forum. *New Media & Society*, 9(5), 849–869.
- Strömbäck, J. (2008). Four phases of mediatization: An analysis of the mediatization of politics. *The international journal of press/politics*, 13(3), 228-246.
- Van den Berge, L., & Neekilappillai, M. (2013). De eeuwige stem van de verdachte. *Ars Aequi*, 2013(5), 349.
- Van Dijck, L., Poell, T. & De Waal, M. (2016). *De platformsamenleving: Strijd om publieke waarden in een online wereld*. Amsterdam, Nederland: Amsterdam University Press.
- Van Lent, L. (2008). Externe openbaarheid van het strafproces. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Van Lent, L. (2013). Media en strafproces: eisen en grenzen ingevolge artikel 6 EVRM. *Strafblad*, 5 350-359.
- Van der Leij, J. B. J. (2015). Privacyrecht en slachtoffers. *Een studie naar de grondslagen en juridische kaders van privacy van slachtoffers*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Vanderveen, G. (2011). *Trial by media. Stereotypering van daders en slachtoffers*. Geraadpleegd van: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/16630/Vanderveen.pdf?sequence=1>
- Voorhoof, D. (2012). De media en de verdachte. *De Juristenkrant*, 245, 12-12.
- Weaver, D. H., & Willnat, L. (2012). *The global journalist in the 21st century*. New York: Routledge.
- Wieringa, M., De Winkel, T., & Lewis, C. (2017). *Wie is de waakhond op sociale media*. geraadpleegd van: <https://www.burgemeesters.nl/sites/www.burgemeesters.nl/files/File/Rapport%20Wie%20is%20de%20waakhond%20op%20sociale%20media%20-%20Nederlands%20Genootschap%20van%20Hoofdredacteurs.compressed.pdf>